

SCIENTOLOGY:
EN ANALYS OCH
JÄMFÖRELSE
av dess
RELIGIÖSA SYSTEM
OCH DOKTRINER

BRYAN R. WILSON, FIL.DR
EMERITUS FELLOW

UNIVERSITY OF OXFORD
ENGLAND

FEBRUARI 1995

SCIENTOLOGY:
EN ANALYS OCH
JÄMFÖRELSE
av dess
RELIGIÖSA SYSTEM
OCH DOKTRINER

SCIENTOLOGY: EN ANALYS OCH JÄMFÖRELSE AV DESS
RELIGIÖSA SYSTEM OCH DOKTRINER

INNEHÅLL

I.	Religionernas mångfald och definitionsmässiga problem	1
II.	Kännetecknen på religion	6
III.	Icke-teistiska trossystem	9
IV.	Religiöst språk och den kristna teologins utveckling	12
V.	Religioners sociala och moraliska funktioner	16
VI.	En kort beskrivning av Scientology	21
VII.	En sociologisk analys av Scientology-kyrkans utveckling	31
VIII.	Föreställningar om dyrkan och frälsning	38
IX.	Den av akademiker utförda bedömningen av Scientology	46
X.	Scientology och andra trosinriktningar	49
XI.	Kännetecknen på religion tillämpade på Scientology	52

SCIENTOLOGY: EN ANALYS OCH JÄMFÖRELSE *av dess* RELIGIÖSA SYSTEM OCH DOKTRINER

BRYAN R. WILSON, FIL.DR
EMERITUS FELLOW
UNIVERSITY OF OXFORD
ENGLAND

FEBRUARI 1995

I. RELIGIONERNAS MÅNGFALD OCH DEFINITIONSMÄSSIGA PROBLEM

I.I. ELEMENT INOM DEFINITIONEN PÅ RELIGION

Det existerar ingen definitiv definition på religion som är allmänt vedertagen av forskare. Bland de många definitioner som har föreslagits finns dock ett antal ofta använda element. Dessa element finns i skiftande kombinationer. De inbegriper:

- a) Trosuppfattningar, utövningar, förhållanden och institutioner i relation till:
 - 1) övernaturliga krafter, väsen eller mål;
 - 2) högre, osynlig kraft eller krafter;
 - 3) människans yttersta omsorg;
 - 4) heliga ting (avskilda eller förbjudna ting);
 - 5) ett objekt för andlig hängivenhet;
 - 6) en makt som kontrollerar människans öde;
 - 7) varandets grund;
 - 8) en källa av översinnlig kunskap och visdom;

b) Utövningar som utgör lydnad, vördnad eller tillbedjan;

c) Det religiösa livets kollektiva eller gruppmissiga karaktär.

Även om orsaker sällan inkluderas i religionsdefinitioner, påvisas ibland "ett sammanträffande med det andliga". Religionens följder och funktioner påvisas som:

a) upprätthållande av en moralisk gemenskap;

b) skänkande av gruppmissig och/eller individuell identitet;

c) ett ramverk för orientering;

d) ett mänskligt uppbyggt universum av mening;

e) försäkran och tröst avseende utsikter för hjälp och frälsning.

Religion är alltid normgivande, men då alla religioner skiftar från varandra söker nutida specialister inom religionssociologi och jämförande religion en diskussion av det normgivande, utan att själva bindas av den. Dock är mångfalden av trosuppfattning, ritual och organisation sådan att all definition av religion hårdras i försöket att omfatta alla religionens kända manifesteringar.

I.II. DEN URSPRUNGLIGA ANVÄNDNINGEN AV BEGREPPET

Begreppet "religion" har tidigare ofta identifierats med verkliga, konkreta manifestationer av tro och utövning i det västerländska samhället. Bortsett från kristna, judar och muslimer har det generellt vedertagits att andra folk inte hade religion i dess verkliga betydelse. De var "hedningar". Då teologer använde ordet "religion" brukade de mena kristendom och i hänvisningar till "kristendom" i England menades ofta den tro som tillhandahölls av Church of England. Denna begränsning i användningen har stadigt minskat då mer har blivit känt om orientaliska trossystem, och då studiet av religion har överskridit de trångsynta, normgivande åläggandena inom traditionell, kristen teologi. Religion har blivit ett studieobjekt för de akademiska vetenskapsgrenarna – speciellt samhällsvetenskaperna – vilka nalkas ämnet på ett objektvt och neutralt sätt och utan antydning om vidhållande av någon särskild religion, eller preferens för den ena eller den andra.

I.III. KULTURELLA FÖRDOMAR OCH DEFINITIONEN PÅ RELIGION

Utvecklingen av en grundlig opartiskhet i studiet av religion uppnåddes dock bara långsamt. En del nutida studier i jämförande religion visar fortfarande tydliga fördomar. Till och med inom samhällsvetenskaperna som uttryckligen är bundna vid fördomsfria frågeställningar, är vissa fördomar tydliga inom arbeten från mellankrigstiden. Mer specifikt var det ofta oförtjänt antaget att det förekommit en religiös evolutionsprocess liknande den biologiska evolutionen och att de högst stående nationernas religioner nödvändigtvis var ”högre stående” än andra folks. Hos en del (mest iögonfallande Sir James Frazer) trodde man att religionen var ett evolutionssteg från magi till vetenskap.

I.IV. NUTIDA BRUK

I dag tillämpar samhällsvetare, och ett ökande antal teologer, begreppet som ett neutralt uttryck, ej längre med några *a priori* underförstådda antaganden vad gäller en religions större sanningshalt än en annan. Det anses nu inte att tro på en gud nödvändigtvis är en högre stående religionsform än tro på flera gudar eller ingen gud alls. Det erkänns att en religion må postulera en antropomorfisk gud, någon annan gudomlig form, ett högre väsende, en mångfald av andar eller förfäder, en universell princip eller lag, eller något annat uttryck för slutgiltig tro. En del kristna teologer såsom Bultmann, Tillich, van Buren och Robinson har övergett traditionella gudsbeskrivningar och föredrar att hänvisa till ”varandets grund” eller ”den yttersta omsorgen”.

I.V. BEGREPPETS UTVIDGNING

Då antropologer började mena att det inte fanns några klara fall av samhällen i avsaknad av alla former av övernaturlig tro och institutioner som stödde sådan tro, drog de slutsatsen att det i ordets vidare mening inte existerade något samhälle utan religion. Begreppet ”religion” kom att beteckna fenomen med familjelikheter snarare än delad identitet, och religion upphörde att definieras genom termer specifika för en särskild tradition. De konkreta ting som hörde till kristendomen, och vilka ansetts nödvändiga för definitionen av religion, ansågs nu enbart som exempel på vad en definition kunde innehålla. Specificeringen av sådana konkreta element övertogs av mer abstrakta formuleringar som omfattade en variation av typer av tro, bruk och institutioner vilka, dock långt ifrån verkligt identiska, kunde anses vara funktionella motsvarigheter. Varje samhälle ansågs äga trosbegrepp som, trots olikartade former, överskred den kända empiriska verkligheten och hade utövningar avsedda att föra människor i kontakt eller samstämmighet med det övernaturliga. I flertalet

samhällen fanns personer som hade hand om de speciella funktionerna associerade med detta mål. Tillsammans ansågs dessa element utgöra religion.

I.VI. RELIGIONENS MÅNGFALD I ENKLA SAMHÄLLEN

Inom relativt små stamsamhällen finns ofta riter och myter av avsevärd komplexitet, vilka normalt inte utgör ett konsekvent, invärtes integrerat och sammanhängande system. Religionen genomgår förändringar, och tillväxt sker av både myter och riter då samhället har kontakt med grannfolk eller invaderande folk. Olika riter och tro kan vara förknippade med olika situationer (t.ex. för framkallande av regn; för försäkran om fruktbara skördar, djur och kvinnor; tillhandahålla skydd; att fastställa allianser; att inviga åldersgrupper eller individer osv.). Alla sådana aktiviteter är riktade mot övernaturliga makter (oavsett hur de definieras) och ses av forskare som religiösa.

I.VII. RELIGIONENS MÅNGFALD I KOMPLEXA SAMHÄLLEN

Den religiösa trons och användandets regler inom tekniskt mer avancerade samhällen är generellt mer omständligt uttryckta och uppvisar större intern sammanhållning och stabilitet. Men även inom avancerade system framhärdar mångfaldens element. Inget teologiskt system och ingen schematisk framställning över tro rörande det övernaturliga, inom någon av världens stora religioner, är fullständigt sammanhängande. Det finns alltid oförklarliga kvarlämningar. Det finns också kvarlevor från tidigare religiösa inriktningar såsom folkliga religiösa inslag kvardröjande inom den allmänna befolkningen. Alla huvudreligioners heliga texter uppvisar inre motsägelser och inkonsekvenser. Dessa och andra källor ger upphov till skillnader mellan olika religiösa specialister vilka anammar olika och tillfällesvis oförenliga tolkningsmetoder, som föder olika traditioner även inom det som allmänt utbrett anses vara ortodox.

I.VIII. DEN RELIGIÖSA PLURALISMENS UTVECKLING

I avancerade samhällen måste avsiktliga och medvetna avsteg från ortodox tro ses som ett normalt fenomen. Kristna, judar och muslimer är splittrade, inte enbart inom ortodox tro, av oliktankande grupperingar vilka förkastar all form av ortodoxi och följer ett avvikande mönster för religiöst utövande (eller förkastar religion helt och hållet). Meningskiljaktigheter är mest uppenbara i sammanhang vari religiös exklusivitet råder; det vill säga, i vilka individen erfordras, ifall enbart en religion åtföljs, att avsäga sig lydnad av alla andra – ett strängt hållet åtagandemönster inom judisk/kristen/muslimsk tradition. Sedan nationella regeringar upphört med att ålägga specifika religionsformer, har avvikande religiösa grupperingar blivit

både tolererade och i europeiska länder givna vissa generella religiösa privilegier, och har i många fall kommit att åtnjuta den allmänna religionsfrihet som blivit lagstadgad i Förenta staterna. Den situation som idag innefattas av ett stort antal olika samfund som verkar sida vid sida är känt som ”religiös pluralism”.

I.IX. NORMGIVANDE OCH NEUTRALA SYNSÄTT PÅ RELIGION

En religion karaktäriseras av att den framhåller vissa berättelser (myter) och påståenden i fråga om det övernaturliga vilka förväntas skapa en tro. Den föreskriver rituella föreställningar. Den vidmakthåller institutioner (i vidare bemärkelse för reglerande av relationer, antingen på en grundläggande personlig nivå eller som ett komplicerat uppförande-, procedur- och egenskapsupprätthållande system). Ibland stipuleras också regler för moraliskt uppförande, även då sådana stipulationer och sanktioner som hör till moral varierar åtskilligt i stränghetsgrad. Men religionen definierar åtminstone åtaganden och utlovar belöningar för konformitet i form av övernaturligt erhållna förmåner. Religion utgör ett normgivande system. Religiösa lärare (”teologer” inom kristendomen – termen är olämplig för en del andra religioner) bekräftar och föreskriver nödvändigtvis dessa normer. I motsats ser samhällsvetare snarare religionens framhållna värdesättningar som fakta, och varken bekräftar eller förnekar deras berättigande eller värde. Denna inställning liknar de lagliga formuleringar som hävdar att lagen inte diskriminerar religioner. Eftersom religion är normgivande, och intellektuellt i stort varit teologens domän, finns det, inom alla avancerade samhällen, ett arvegods av lärt språk om religion vilket bär det religiösa åtagandets normgivande märke. Det är nödvändigt att här undvika den inneboende värdepreferensen i sådant språk och att ta i bruk samhällsvetenskapernas neutrala terminologi, emedan försök görs att upprätthålla en tillbörlig känslighet för dem som är engagerade i religiösa aktiviteter.

I.X. 'LÅNAD' NOMENKLATUR

Tidigare definitioner och beskrivningar av religionens huvuddrag använde ofta terminologi lånad från de religiösa traditioner som tillhörde dem som skapade dem. Det är nu förstått att användandet av terminologi specifik för en religion måste förvränga beskrivningen av andra religioner och kan ofta medföra falska antaganden. Begrepp utvecklade inom en kulturell och religiös tradition måste felaktigt representera de funktionellt identiska men formellt distinkta religiösa elementen inom en annan. Exempel på sådant opassande bruk ges i hänvisningar till ”buddistkyrkan”; ”det muslimska prästerskapet” eller, i hänvisning till treenigheten, ”kristna gudar”. På liknande sätt, även om vördnad, hyllning, begrundande eller hängivenhet återfinns inom alla avancerade religioner, har bedömare inte alltid erkänt dessa handlingar

som tillbedjan därför att denna term inom västerländskt bruk har blivit starkt laddad av kristna förutfattade meningar och ålägganden rörande lämpliga attityder och handlingar. Inom buddismen sker exempelvis den funktionella motsvarigheten till kristen tillbedjan, i kultiverandet av sina tillbedjares läggning, men dess form är annorlunda och beskrivs normalt i andra ordalag. Sålunda, om religioner skall beviljas jämlikhet, blir det nödvändigt att anta definitiva, abstrakta termer för att omfatta de religiösa fenomenens mångfald.

I.XI. DEN INNEBOENDE SVAGHETEN I ABSTRAKT ELLER OBJEKTIV ANALYS

Denna användning av abstrakt språk, vilket må ses som ”kliniskt” i den bemärkelsen att det inte är nedsmittat av någon religions specifika traditioner måste nödvändigtvis misslyckas med att fånga en specifik religions inre kvaliteter, men är nödvändig om en bedömning skall kunna göras. Den kommer inte att uttömma trons, ritualens, symbolismens och institutionernas kognitiva eller känslomässiga aspekter. Detta samhällsvetenskapliga behandlingssätt möjliggör objektiv jämförelse och förklaring men kan inte, och ämnar inte försöka, förmedla hela den inre meningens substans eller den känslomässiga dragningskraft som en religion har på sina utövare.

II. KÄNNETECKNEN PÅ RELIGION

II.I. RELIGIONENS HUVUDKARAKTERISTIKA

I enlighet med de föregående tankegångarna kan vi nu påvisa, i abstrakta och generella termer, religionens huvudkaraktistika. Det följande påstår sig inte vara en generellt gällande definition, snarare en uppräknig av drag och funktioner ofta funna inom religioner, och vilka identifieras som sådana. De är:

- a) tro på en makt (eller makter) som överstiger de normala sinnesfunktionerna och som även kan innefatta en hel antagen livsordning;
- b) tro på att en sådan makt inte bara påverkar den naturliga världen och den sociala ordningen, utan även direkt manipulerar den och kanske till och med har skapat den;
- c) tro att någon gång i tiden ett direkt, övernaturligt ingripande skett i mänskliga göromål;

- d) övernaturliga makter påstås ha övervakat mänsklighetens historia och öde: då dessa makter är antropomorfskt beskrivna är de ofta begåvade med definitiva mål;
- e) tro hävdas att människans lycka här i livet och i efterlivet (eller livet) beror på ett etablerat förhållande med, eller i enlighet med, dessa transcendentala makter;
- f) det tros ofta (men inte alltid) att medan transcendentala makter godtyckligt kan styra en människas öde, kan individen, genom att uppföra sig på föreskrivet sätt, påverka sina upplevelser antingen i detta livet eller i kommande liv eller både och;
- g) det finns föreskrivna handlingar för individuella, kollektiva eller representativa prestationer – dvs. ritualer;
- h) inslag av blidkande handlingar fortlever (även inom avancerade religioner) genom vilka individer eller grupper kan be om särskilt stöd från övernaturliga källor;
- i) uttryck för hängivenhet, tacksamhet, hyllning eller lydnad ges av eller i en del fall, avkrävs de troende, oftast i närvaro av symboliska representationer av trons övernaturliga makt (makter);
- j) språkbruk, föremål, platser, byggnader eller årstider som särskilt förknippas med det övernaturliga blir helgade och kan i sig bli till föremål för vördnad;
- k) det finns återkommande ritualer eller förklarande föreställningar, uttryck för hängivenhet, högtider, fastande, kollektiv botgöring, pilgrimsfärder och framställningar eller firande av episoder i gudomars, profeters eller framstående lärares jordeliv;
- l) tillfällen för tillbedjan och förklaring av läran skapar upplevelse av samhörighet och en relation av samförstånd, kamratskap och gemensam identitet;
- m) moraliska regler åläggs ofta de troende, även om de berörda områdena varierar: de kan vara uttryckta på lagligt och rituellt sätt eller de kan vara framförda i överensstämmelse med en mindre specifik, högre etik;
- n) seriös målmedvetenhet, upprätthållet engagemang och livslång hängivenhet är normgivande krav;

- o) genom sina prestationer kan troende samla på sig brister och förtjänster till vilka en moralisk ekonomi av belöningar och bestraffningar är förknippade. Det exakta sambandet mellan handling och konsekvens varierar från automatiska resultat från givna orsaker, till tron att personliga brister kan upphävas genom fromma och rituella handlingar, genom bikt och botgöring, eller genom särskilda ingripanden från övernaturliga makters sida;
- p) det finns ofta en klass av religiösa funktionärer vilka tjänar som vårdare av heliga ting, skrifter och platser; specialister inom doktrin, ritual och pastoral ledning;
- q) sådana specialister betalas ofta för sina tjänster, antingen genom beskattning, belöning för specifika tjänster eller genom instiftat arvode;
- r) då specialister hänger sig åt doktrinens systematisering påstås det vanemässigt att religiös kunskap sörjer för lösningen på alla problem och förklarar meningen och målet med livet, ofta med påstådda förklaringar av fysiska universums uppkomst och funktion och av människans psykologi;
- s) anspråk på den religiösa kunskapens och institutionernas legitimitet görs genom hänvisning till uppenbarelse och tradition: förnyelse rättfärdigas regelmässigt som restauration; och
- t) anspråk på sanningshalten i läran och ritualers effektivitet underkastas ej empiriska prov, då målen slutgiltigt är transcendentala och då tro krävs både för målen och de godtyckliga medel som anbefalls för att nå dem.

Föregående punkter bör ej ses som oeftergivliga villkor, utan som sannolikheter: de utgör ofta empiriskt funna fenomen. Listan kan betraktas som ett inventarium av sannolikheter.

II.II. OVÄSENTLIGA RELIGIONSKARAKTERISTIKA

Den föregående inventeringen presenteras på ett synnerligen allmänt och abstrakt sätt, dock är verkliga religioner historiska företeelser, inte logiska konstruktioner. De innefattar vitt skilda organisationsprinciper, regler för uppförande och trosmonster. I många fall är det inte lätt att generalisera och så fort den (oftast omedvetna) kristna traditionens fördomar åsidosätts, är det uppenbart att många av de konkreta ting som, baserat på den kristna modellen ansetts vara ett religionens måste, trots att allt inte kan hittas inom andra system. I den föregående

inventeringen undviks hänsyftningar till ett högsta väsende då det begreppet är meningslöst för theravadabuddister (och även för många mahayanabuddister), jainer och taoister. Tillbedjan, såsom beskrivits ovan, har en mycket annorlunda innebörd inom buddismen jämfört med vad det betyder för kristna tillbedjare. Inventariet ger ingen hänvisning till trossatser, vilka är av särskild vikt inom den kristna traditionen men inte är av någon särskild betydelse inom andra religioner. Det nämner inte själen, även då begreppet är vitalt inom ortodox kristendom, eftersom själsbegreppet är något svävande inom judendomen och öppet förkastat av vissa kristna rörelser (t.ex. sjundedagsadventism och Jehovas vittnen – var och en med miljontals utövare över hela världen, och av christadelphians och de puritaner, inklusive Milton, som var kända som moralister). Det finns ingen direkt referens till helvetet i den kristna betydelsen eftersom detta begrepp saknas inom judendomen. För att kunna handskas med de två olikartade kristna föreställningarna om själavandring och uppståndelse, och de något annorlunda beskrivningarna av reinkarnation inom buddism och hinduism, anspelas det på efterlivet antingen i singular eller plural. *I korthet* kan ingendera av dessa punkter anses nödvändig för definitionen av religion.

III. ICKE-TEISTISKA TROSSYSTEM

III.I. TEISM ÄR INTE EN VÄSENTLIG KARAKTERISTIK HOS RELIGION

Det går inte att bestrida att teism (dvs. monoteism, polyteism och panteism) inte är en väsentlig egenskap hos religion. Faktum är att både forskare och lekfolk i allmänhet anser att trossystem som är klart och tydligt icke-teistiska är religioner. Exempel på sådana religioner ges nedan.

III.II. BUDDISM – EN ICKE-TEISTISK RELIGION

Buddism är inte ett system av teistisk tro, men är allmänt erkänd som en religion, även om den står i skarp kontrast med kristendom. Även om buddismen inte förnekar existensen av gudar, ges dessa väsen inte någon roll som på något sätt närmar sig ett högsta väsende eller en skapare. Till och med Det rena landets sekter i Japan (Jodo och Jodo Shinshu), där det finns ett tydligt engagemang för idén om Buddha själv som en frälsare, denna uppfattning betraktar inte Buddha som en skapargud.

III.III. THERAVADABUDDISMENS DOKTRINER

Theravadabuddismen anses ofta vara buddismens tradition som ligger närmast Gautama Buddhas ursprungliga läror. Dess doktriner bär liten likhet med de teser som anges i

kristendomen eller andra monoteistiska religioner. Ingen av lärorna i theravadabuddismen visar på förekomsten av ett högsta väsen eller en skapargud. Snarare än att vara en produkt av en skapargud, anses fenomenvärlden att vara utan substans, och människan är lika obeständig, och tros inte ha en odödlig själ. All existens kännetecknas av lidande, och impulsen hos buddistisk lära är att befria människan från detta tillstånd. Människans nuvarande omständighet är en följd av hans karma, lagen om orsak och effekt enligt vilka gärningar i tidigare liv nästan helt och hållet bestämmer upplevelserna i efterföljande liv. Eftersom liv är som länkar i en orsakssambandskedja, finns det ett ”villkorligt ursprung” i varje återfödelse. Således bringas inte människan att existera av en skapargud, och det finns inte heller någon uppfattning om en frälsargud, eftersom endast upplysning gör det möjligt för människan att bli befriad från lidandet i återfödelsens kedja. Varje människa, under ledning av religiös instruktion, måste själv finna vägen till upplysning. Buddismen förnekar inte existensen av gudar som sådana, men dessa väsen är inte föremål för tillbedjan, och de uppfyller ingen speciell roll. (De är rester och anhopningar från andra religiösa traditioner som buddismen har antagit.) Även om föreställningar om en skapargud och en frälsargud, odödlig själ, och evig bestraffning eller ära inte finns i theravadabuddism, har buddism icke desto mindre erhållit den allmänna statusen som en världsreligion.

III.IV. JAINISM ÄR EN ATEISTISK RELIGION

Jainism är en erkänd religion i Indien och i andra länder där den utövas och normalt ingår i listan över (vanligtvis elva) stora religioner. Sir Charles Eliot har skrivit om den: ”Jainismen är ateistisk, och här är ateism i regel varken ursäktande eller polemiskt, utan accepteras som en naturlig religiös attityd.” Jainister förnekar emellertid inte existensen av *devas*, gudomar, men dessa väsen, precis som människor, anses vara bundna av lagarna om själavandring och förfall, och de bestämmer inte över människans öde. Jainister tror att själar är individuella och oändliga. De är inte en del av en universell själ. Själar och materia varken skapas eller förstörs. Frälsning skall uppnås genom befrielse av själen från främmande element (karma) som tynger ner den – element som vinner tillträde till själen genom individens passionshandlingar. En sådan handling orsakar återfödelse bland djuren eller obesjälade ämnen: aktningsvärda handlingar orsakar pånyttfödelse bland *devas*. Vrede, stolthet, svek och girighet är de främsta hindren för befrielse av själen, men människan är herre över sitt eget öde. Genom att underkuva jaget och genom att inte skada någon varelse, och genom att leva ett asketiskt liv, kan han uppnå pånyttfödelse i form av en *deva*. De moraliska reglerna för fromma troende är att visa vänlighet utan hopp om att återgäldas, att glädja sig åt andras välfärd, att försöka lindra nöden hos andra, och att visa medlidande för brottslingen. Självtuktan förintar ackumulerad karma.

III.V. SANKHYASKOLAN I HINDUISM – EN ICKE-TEISTISK RELIGION

Hinduismen bekräftar som ortodoxa sex gamla och skilda skolor. En av dessa, sankhya, är varken teistisk eller panteistisk. Precis som jainism, lär sankhya ut att urtida materia och den individuella själen är både oskapad och oförstörbar. Själen kan frigöras genom att känna till sanningen om universum och genom kontroll av passionerna. I vissa texter förnekar sankhya existensen av en personlig högsta gudom och, i vilket fall som helst, anses alla begrepp om gudomlighet överflödiga och potentiellt motsägande, i och med att karma fungerar genom att styra människans angelägenheter upp till den punkt där hon själv kan bestämma att hon strävar mot frigörelse. De fyra målen i sankhya liknar de som finns i buddismen: att känna lidande, som människan måste befria sig från; att få till stånd ett upphörande av lidande; att uppfatta orsaken till lidande (misslyckandet att särskilja själ och materia); och att lära sig metoderna för frigörelse, nämligen att särskilja kunskap. Precis som med andra skolor, lär sankhya ut den karmiska principen: återfödelse är en konsekvens av ens handlingar, och befrielse är att fly från cykeln av återfödelse.

III.VI. DEN ICKE-TEISTISKA KARAKTÄREN I SANKHYA

Sankhya omfattar en form av dualism som inte kretsar kring existensen av en gud eller gudar. Det här är inte den kristna dualismen mellan gott och ont, utan en radikal skillnad mellan själ och materia. Båda är oskapade, och oändligt existerande. Världen kommer från materians utveckling. Själen är dock oförändrad. Själen lider på grund av att den är i fångenskap hos materia, men denna fångenskap är en illusion. När själen är medveten om att den inte är en del av den materiella världen, upphör världen att existera för just den själen, och den är fri. Enligt sankhyateorin, genomgår materia evolution, upplösning och ro. Under utvecklingen producerar materia intellekt, individualitet, sinnena, moralisk karaktär, och en princip som överlever döden och som genomgår själavandring. Genom att vara i kontakt med själen blir den fysiska organismen en levande varelse. Endast i detta sammanhang är medvetandet förverkligat: varken materia själv eller själen själv är medveten. Även om själen är ett vitaliserande element är den inte i sig själv liv som slutar med död, inte heller är det liv som överförs från en existens till en annan. Även om den inte själv agerar eller lider, speglar själen det lidande som inträffar, lika mycket som en spegel speglar. Den är inte intellektet, utan är en oändlig och passionslös entitet. Själur är oräkneliga och skiljer sig klart från varandra. Målet är att själen frigör sig från illusion och på så sätt från fångenskap. När den väl befriats är själens tillstånd jämförlig med nirvana i buddismen. Sådan frigörelse skulle kunna inträffa före döden, och uppgiften för den frigjorde är att lära andra. Efter döden finns det en möjlighet till total frigörelse utan hot om

återfödelse. Sankhya har inga invändningar mot att tro på populära gudomar, men de är inte en del av dess verksamma ordning. Det är kunskap om universum som åstadkommer frälsning. I denna mening, är kontroll av passioner, och inte moraliskt uppförande, det centrala. Bra gärningar kan endast åstadkomma en lägre form av lycka. Offer är inte heller effektivt. Varken etik och ritualer är av stor betydelse för sankhyas världsordning.

III.VII. DET TEISTISKA KRITERIETS OTILLRÄCKLIGHET

Av föregående exempel av religiösa trossystem är det uppenbart att tro på ett högsta väsende eller någon form av teism är ett otillräckligt kriterium på religion. Trots de långvariga, föråldrade förutfattade meningarna hos vissa kristna bedömare, får denna punkt i allmänhet omedelbart stöd av jämförande religionsvetare och sociologer när det gäller religion. Status som religion skulle inte förvägras buddism, jainism eller sankhyaskolans hinduism, trots ingen som helst uppfattning om ett högsta väsende eller skapargud.

III.VIII. I FALLET TAOISM

Taoism har också allmänt erkänts som en religion och textböcker för jämförande religion inkluderar den vanligen, trots svårigheterna med att ge dess centrala trossatser i en sammanhängande form. I skarp kontrast till uppenbarade religioner, tillgrepp taoismen naturdyrkan, mysticism, fatalism, politisk passivitet, magi och dyrkande av förfäder. Under flera århundraden var den officiellt erkänd som en organiserad religion i Kina, med tempel, dyrkan, och prästerskap. Den förvärvade föreställningar om övernaturliga varelser, inklusive Jade-kejsaren, Lao-tse, Ling Po (väktare över övernaturliga varelser), tillsammans med de åtta odödliga i kinesiska folkliga traditioner, stadsguden, husguden, bland andra, tillsammans med ett oräkneligt antal andar. Taoismen saknar dock en högsta skapare, en frälsargud av det kristna slaget och en uttalad teologi och kosmologi.

IV. RELIGIÖST SPRÅK OCH DEN KRISTNA TEOLOGINS UTVECKLING

IV.I. EVOLUTIONEN AV RELIGIÖSA IDÉER

I fallet taoism illustreras det faktum att religioner inte uppstår fullfjädrade som system av övertygelser, utövning och organisation. De genomgår evolutionsprocesser i alla dessa avseenden, och ibland kommer de att omfatta element som går helt stick i stäv med tidigare

ställningstaganden. I flera årtionden har till exempel några biskopar av Church of England öppet avvikit från tron på sådana centrala grundsatser som tro på jungfrufödseln, Jesu uppståndelse, och Kristi återkomst. Ett annat exempel på detta är att ändra uppfattning om Gud som tydligt framgick i de judisk-kristna skrifterna, från de forntida israelernas stamgudom till ett mycket mer andligt uttänkt och universellt väsen i texter av senare tiders profeter och i Nya testamentet. Förenlighet hos de olika skildringarna av gudomen har gett upphov till tvister inom och mellan kyrkorna och rörelserna i kristendomen, och de grundläggande antagandena har stadigt skiftat under den kristna historien. Fundamentala förändringar angående begreppet om den kristna guden sker än idag.

IV.II. NYLIGA TEOLOGISKA OMRÖVNINGAR AV GUD

En sådan viktig tankeström som har långtgående konsekvenser för statusen av den kristna läran, och som har en viss betydelse för ämnena ifråga, är det vitt och brett framförda tillbakavisandet av idén att det kan finnas ett högsta väsen av det slag som traditionellt hyllas av den kristna kyrkan. Den här åsiktsströmmen, som främjas av några av de mest framstående teologerna kommer i synnerhet från skrifter av Dietrich Bonhoeffer och Paul Tillich. För närvarande ändamål kan det bäst exemplifieras från dess mest populära och inflytelserika uttryck. År 1963 sammanfattade den dåvarande biskopen av Woolwich, J.A.T. Robinson (anglikanska kyrkan), den här teologiska tankeströmmen i sin bästsäljande bok, *Honest to God* [Gud är annorlunda]. Biskopen föresatte sig att argumenten för att överge idén om Gud som en personlig varelse som fanns "där ute" och ifrågasatte hela idén om "kristen teism".

IV.III. BEVIS PÅ KRISTEN ATEISM – ROBINSON

Följande utdrag gör det uppenbart i vilken utsträckning biskopen och hans kolleger avvek från traditionella antaganden som respekterar monoteism såsom den upptas av både lekmän och lagen.

Biskopen citerade Bonhoeffer för att stödja sina argument, enligt följande:

Människan har lärt sig att handskas med alla frågor av betydelse utan att ta sin tillflykt till Gud som en fungerande hypotes. I frågor om vetenskap, konst, och till och med etik, har det här blivit en underförstådd sak som man knappt vågar ge sig på längre. Men under de senaste hundra åren eller så har det blivit alltmer sant i religiösa frågor också: det börjar bli uppenbart att allting går vidare utan "Gud" precis som förut. (sidan 36)

Från Tillich citerar biskopen följande:

... man måste glömma allt traditionellt som man har lärt sig om Gud, kanske till och med själva ordet. (sidan 47)

Till vilket biskopen tillägger:

När Tillich talar om Gud ”i djupet”, talar han inte om ett annat väsen över huvud taget. Han talar om ”oändligt och outtömligt djup och grunden till att alla finns ...” (sidan 46)

Själv säger biskopen:

... som han (Tillich) säger: teism som den vanligtvis förstås ”har skapat Gud som en himmelsk, helt perfekt person som presiderar över hela världen och mänskligheten” (sidan 39) ... jag är övertygad om att Tillich har rätt i att säga att ateismens protest mot en sådan högsta person är korrekt. (sidan 41)

Biskopen citerar den lekmannateologiska författaren, John Wren-Lewis, med godkännande:

Det är inte rätt och slätt att den gamle mannen i himlen bara är en mytologisk symbol för det Oändliga sinnet bakom kulisserna, men inte heller att denna individ är välvillig snarare än fruktansvärd: sanningen är att hela det här sättet att tänka är fel, och om ett sådant väsen existerade, skulle han vara själva djävulen. (sidorna 42–3)

För att förstärka den här punkten säger biskopen:

Vi skall till slut inte vara mer kapabla att övertyga människor om existensen av en Gud ”därute” som de måste tillkalla för att bestämma deras liv än att övertala dem att ta Olympens gudar på allvar. (sidan 43) ... att säga att ”Gud är personlig” är att säga att personlighet är av yttersta betydelse i universums beskaffenhet, att vi i personliga relationer berör tillvarons slutliga mening som ingen annanstans. (sidorna 48–9)

Att precis som teologer skilja mellan verklighet och existens fick biskopen att hävda att Gud var ytterst verklig, men att han inte existerar, eftersom det att existera var att vara begränsad i tid och rum, att vara del av universum.

IV.IV. BEVIS PÅ KRISTEN ATEISM – VAN BUREN

Samma år, 1963, skrev Paul van Buren, en amerikansk teolog, *The Secular Meaning of the Gospel* [Den sekulära betydelsen av evangeliet], som också framförde Bonhoeffers begrepp om ”religionslös kristendom”, dvs. att kristendomen inte är en religion. Van Buren krävde, till och med starkare än Robinson, att kristendomen inte längre skulle uppfattas som i någon bemärkelse vara uppbounden av en tro på Gud. Han föreslog att alla teologiska hänvisningar till Gud avlägsnas. Han ansåg att ”... enkel bokstavlig teism är fel, och att kvalificerad bokstavlig teism är meningslös”, (sidan 100). Å andra sidan, kan man fortsätta att hålla fast vid mänskligheten i människan Jesus: ”... det må vara hur som helst med frågan om hans gudomlighet.” Kristen ateism var det namn som gavs till den teologi som framställdes av van Buren. Evangelierna handlade inte om Gud, de handlade om Jesus och Jesus erkändes som en människa. Således övergav professor van Buren allt hävdande att kristendomen var en religion hängiven ett högsta väsende, precis som sådana påståenden också frångicks av teologerna i den samtida ”Death of God (Guds död)”-skolan, som representerade en annan ström av teologiskt tänkande.

IV.V. OMVÄRDERINGEN AV JESU LÄRJUNGAR

Omtolkning av Nya testamentet och personen Jesus hade också gått framåt i teologiska cirklar, inte minst från Albert Schweitzers tid. År 1906 publicerade han ett standardverk om Jesusforskningens historia, *Die Geschichte der Leben-Jesus-Forschung* [engelsk titel: *The Quest of the Historical Jesus*]. Schweitzer avslöjade Jesus som en judisk profet med något missledda idéer och till stor del ett barn av sin tid. En mer radikal process av kritisk ”avmytologisering” genomfördes av Rudolf Bultmann, som i början på 1940-talet visade hur mycket evangelierna omfattades av de myter som florerade vid den tidpunkt då de skrevs. Han fortsatte att visa hur få av begreppen i evangelierna skulle kunna accepteras av 1900-talsmänniskan. Bultmann själv strävade efter att bevara ett meddelande för att befria mänskligheten från Nya testamentet, till stor del i form av tysk existentialistfilosofi. Kristendomen blev en guide för individens moraliska liv, men den var inte längre trovärdig som en lärosamling om Guds skapelse och hans styre av världen. Den ökande effekten av Bultmanns arbete höjde nya tvivel om det traditionella anspråket på att Jesus var Gud av kött och blod. Tvivel kastades nu på kyrkans hela kristologiska undervisning. Den historiska relativismen i detta tillvägagångssätt fann förnyat uttryck i ett verk med titeln *The Myth of God Incarnate (Myten om Gud förkroppsligad)* (redigerad av professor John Hick), publicerad 1977, i vilken ett antal av de mest framstående av de anglikanska teologerna diskuterade den traditionella chalcedonensiska synen på förhållandet mellan Gud och

människan Jesus. Moderna teologer fann det svårt att tro att Gud hade blivit människa på det sätt som den kristna läran hade försäkrat under de föregående 15 århundradena.

IV.VI. KRISTENDOMEN ANSES INTE VARA EN RELIGION

Dessa olika strömmar av teologiska argument – det övervägda avvisandet av begreppet av en personlig Gud; frångåendet av teism; den nya tonvikten på relativism i Bibeln; och utmaningen mot accepterade begrepp om Kristus mänskliga natur och hans förhållande till Gud – ger alla en allvarlig avvikelse från den mottagna förståelsen av den kristna tron. Den kristna läran, så länge den underförstådda modellen i Europa för uppfattningen om vad en religion förväntades vara, förklarade sig nu inte vara en religion. På detta sätt ifrågasattes nu dessa kriterier som religion tidigare hade definierats av.

V. RELIGIONERS SOCIALA OCH MORALISKA FUNKTIONER

V.I. MODERN RELIGION OCH FÖRÄNDRADE SOCIALA FUNKTIONER

Vi vänder oss bort från de konkreta element som härrör från den traditionella men uppenbarligen omoderna kristna uppfattningen om vad som skulle utgöra en religion, och vi hänvisar kortfattat till en religions egenskaper som betonas i de icke-normerande sociologiska studierna i ämnet. Samtidigt som vikten av den påtagliga omsorgen av det övernaturliga (eller överempiriska) inte ignoreras, betonar samhällsvetare de funktioner som religioner uppfyller. En religion skapar, förstärker eller främjar social solidaritet i gruppen och förser den gruppen med en identitetskänsla. Det föreskriver, med Peter Bergers ord, ”ett mänskligt konstruerat universum av betydelse”, som blir ett intellektuellt och moraliskt ramverk enligt vilket idéer och handlingar kan bedömas. Om religion av nödvändighet överger – inför utvecklingen av vetenskap – specifika teorier om skapande och kosmologi, fortsätter den att erbjuda en förklaring av vilka syften som är en väsentlig del i universum och i människans liv.

V.II. MODERN RELIGION OCH ANSVARETS ETIK

Efter hand som befolkningen i stort i västvärlden har blivit mer bildad, har moderna religioner tenderat att ge mindre betoning på doktrinerna rörande Gud, skapande, synd, inkarnation, uppståndelse etc., och har lagt mer tonvikt på sådana saker som en etik för socialt och personligt ansvar; tillhandahållande av en känsla av yttersta mening och syfte; källan till personlig vägledning; och vägen till personlig uppfyllelse i denna värld.

V.III. MODERN RELIGION OCH OMTANKE OM SOCIALA PROBLEM

Ökad omsorg för själavård började i mitten av 1800-talet i Storbritannien, men manifesteras nu i många nya former av specialiserad pastorsrådgivning, såsom industri-kaplaner, och arbete på sjukhus och fängelser, och i specialiserad rådgivning, till exempel äktenskapsvägledning, kristet helande, och arbete för missbrukare och potentiella självmord. Råd om fysisk och psykisk hälsa, sexuella problem och familjeproblem, utbildning och arbetsrelationer har nästan blivit stommen i mycket religiös litteratur i många samfund, och särskilt i relativt nyligen etablerade sekter och samfund.

V.IV. MODERN RELIGION OCH LIVSFÖRBÄTTRING

I en del nya religiösa rörelser har påståendet att förse människor med en känsla av mening och syfte i livet blivit ett tydligt fokus. Sådana rörelser ger ett omfattande och ofta komplext system av metafysik inom vilket deras anhängare finner intellektuella svar på frågor av yttersta vikt. Sådana rörelser skulle innefatta teosofi, antroposofi, gurdjiefism, kosmon- och New Thought-rörelserna. Eftersom tyngdpunkten i dagens samhälle har skiftat från omsorg om livet efter detta, har nya rörelser (och i viss mån äldre etablerade kyrkor) kommit att betona ”jordnära” aktiviteter och syften, och allmänna mål om ”livsförbättring”. Den askes som växte fram inom religioner, i en värld av brist och naturkatastrofer, är mindre lämplig i ett samhälle där det finns en ökad tillströmning och mycket mer omfattande social planering för att eliminera eller lindra fysiska och sociala katastrofer. Dagens utbredning av hedonistiska värden i det sekulära samhället avspeglas i religion, och nya religioner syftar uttryckligen till att ge människor bättre erfarenhet av livet. En tonvikt på positivt tänkande blev mycket utbredd i Amerika på 1940-talet.

Psykologiska metoder för ökad självkontroll, självförbättring, förnyad motivation, och större kapacitet för andligt berikande har blivit en del av repertoaren i många religiösa rörelser som efter hand som samhället har rört sig bort från godkännandet av syndtyngda teologier som en gång framfördes av traditionella kristna kyrkor.

V.V. FÖRHÅLLET MELLAN RELIGION OCH MORAL

Många religioner föreskriver regler i större eller mindre grad av specificitet för anhängare att iakttas. Deras natur, den intensitet med vilken de föreskrivs och stringensen i sanktionerna som är knutna till dem, varierar i hög grad. Inom judendomen, styr regler detaljer i ritualen

och många händelser i vardagslivet. I islam påverkar religiösa regler olika situationer i livet och ger ett system av lagar för samhället. På andra håll härstammar moraliska föreskrifter inte från uttryckligt religiösa rötter – som i fallet med japanska samhället. Det finns inget normalt förhållande mellan ett system av religiösa doktriner och en moralkodex. Kombinationen av religion och moral i kristendomen är ett mönster av förhållanden, men detta mönster är inte typiskt för andra religiösa system, och det kan inte antas vara en nödvändig modell för ett sådant förhållande.

V.VI. BUDDISM OCH MORAL

I till exempel theravadabuddism finns föreskrifter för munkar, och några allmänna regler som anbefallts lekmännen. En buddist har en plikt att inte döda, stjäla, ljuga, begå brottsliga sexuella handlingar och dricka rusdrycker. Buddha erbjöd moraliska råd om hushållsuppgifter, beteende mot vänner och att ta hand om sin äkta hälft, men dessa är uppmaningar till vad som skulle kunna kallas socialt sunt förnuft. Individerna skall vara klok, sparsam, flitig, rättvis mot tjänare och välja dem till vänner som kommer att hålla honom från fel och förmana honom till rätt uppträdande. Dessa dygder åläggs som upplyst självtresse; de är inte påskrivna med begreppet om synd såsom framförs i kristendomen. Åsidosättande av dessa dygder innebär inte särskilda bestraffningar, utom i det att det ger dålig karma. Att undvika att göra onda handlingar i buddismen är en fråga om upplyst självtresse (åtminstone på lång sikt). Religionen i sig föreskriver inga sanktioner. Det finns ingen vredgad gudom. Men eftersom handlingarna anses avgöra status i någon framtida reinkarnation, anses goda gärningar tillrådliga som att vara i enlighet med en åttafaldig väg till upplysning, eftersom de kommer att leda till återfödelse i bättre omständigheter och förmodas överskrida alla eventuella återfödelse och uppnåendet av nirvana. Så även om buddismen förvisso framför etiska värden, har individen stor frihet i sitt moraliska uppförande, och är inte föremål för den typ av moralisk censur som råder i kristna sammanhang.

V.VII. KRISTENDOMEN OCH MORAL

I skarp kontrast inkluderar traditionell kristendom, bland sina olika nivåer av etiska läror, en utstuderad kodex av förbud, där överträdelser har kommit att betraktas som synd. De minimala budorden i tidig judendom beträffande stora överträdelser förstärktes med föreskrifter om en mycket mer krävande innebörd, särskilt när det gäller sexualitet, och detta från både Jesus och Paulus. Det fanns också ouppnåeliga ideal av ett kanske ogenomförbart slag ("Varen alltså i fullkomliga", och speciellt befallningar att älska sina fiender, att förlåta "sjuttiosju" gånger, att vända andra kinden till etc.). Men det var i begreppet om synd som

kristendomen kom att utveckla en strikt moralkodex. Människan betraktades som syndig till sin natur, ett förfärligt tillstånd från vilket endast ett föredömligt exempel på dygd och det övermänskliga offret av Kristus kunde frälsa honom. Defekterna som indikeras i Gamla testamentet (misslyckanden i ritual; falsk motivation, orättvisa, avgudadyrkan, olydnad mot Gud) utvidgades till defekter i ansvar och grundläggande brist på människans karaktär och samvete. Även om Augustinus inte såg det skapade universumet som syndigt till sin natur, var människan syndig och karaktären hos synd var i grund och botten negativ. Denna syn informerade den medeltida katolicismen.

Instiftandet av öronbikt, utvecklingen av en utstuderad procedur för botgöring, och senare utarbetandet av begreppet om skärselden, indikerade hur allvarligt synd betraktades. Men där katolicism, medan den energiskt uttalade sig mot synd, icke desto mindre erkände mänsklighetens svaghet, tillgodosåg det genom instiftandet av bikten, avvisade protestantismen detta sätt för lindring av skuld. Calvinism intensifierade personliga kval hos syndare och anses ha utvecklat ett teologisystem som ledde till att internalisera den moraliska kontrollen och bildandet av dåligt samvete.

V.VIII. FÖRÄNDRINGAR I DEN KRISTNA ATTITYDEN GENTEMOT SYND

Först under 1800-talet började den kristna inriktningen på synd att avta. Den kristna inriktningen på helvetet och fördömelse förminskades stadigt under det århundradet, men vid det här laget hade sekulär moral fått en självständig påverkan på det offentliga livet. Under 1900-talet ältades stadigt strängheten i den viktorianska moralen, tills de stränga kraven, särskilt inom området för sexuellt umgänge, på 1960-talet gav plats till en moralisk frigjordhet. Därför är det uppenbart att den postulerade modellen av förhållandet mellan religion och moral har varit långt ifrån konstant även i fallet med kristendomen. Inte heller existerar detta mått på mångfald enbart över en lång tid. Det kan också exemplifieras bland samtida religioner. De moraliska attityderna som finns bland dagens evangelister (som återfinns i flera religioner, däribland Church of England) fortsätter att uppvisa en stark inriktning på personlig synd inom många områden av uppförande. I kontrast har idén om synd nästan blivit hopplöst omodern bland många liberala präster, av vilka en del helt och hållet förkastat påståenden om en absolut moralkodex såsom traditionellt antagits av kristna kyrkor, och föredrar att förbinda sig till en situationsetik, vars konsekvenser ofta står i radikal konflikt med mottagna kristna moraliska levnadsregler. En annan, helt annorlunda attityd, antas i Christian Science, där synd snarare betraktas som ett fel som härrör från en falsk uppfattning av verkligheten, och som tillsammans med sjukdom, tros elimineras genom en förändring från ett kroppsligt sätt att tänka till ett andligt.

V.IX. SAKRAMENTALA OCH PRÄSTERLIGA ASPEKTER AV KRISTENDOMEN

Religiösa övertygelser och värden kommer ofta till uttryck i form av symboler, fastställda procedurer och institutioner som anges i avsnitt II.I ovan. Formen på dessa symboler, procedurer och institutioner varierar emellertid återigen mycket från den modell som tillhandahålls av kristna kyrkor – en modell som så lätt antas i ett kristet sällskap – är en otillräcklig guide för andra religioner. Själva kristendomen uppvisar en mängd olika uttrycksformer. Detta är mer än blott och bart underordnade slumpmässiga skillnader som dikteras av estetik eller enkel bekvämlighet. Skillnaderna är ofta i sig själva en fråga om övertygelse, som tränger igenom kärnan av religiös tro. De stora religiösa traditionerna i världen manifesterar vitt skilda orienteringar, från prästerskap, förpliktelse till offer och sakramentalism, rikligt med sinnliga hjälpmedel för tro (såsom rökelse, dans, och bildframställningar) till askes och enskilt beroende av muntliga uttryck och bön. Båda ytterligheterna kan hittas inom hinduism, buddism och kristendom, medan islam i dess ortodoxa uttryck är mer enhetligt asketisk – dess extatiska manifestationer sker i periferin.

Det kan räcka med att illustrera den rådande mångfalden inom den kristna traditionen. Den romerska kyrkan i sin traditionella utveckling representerar den utstuderade användningen av förnimmelserna hörsel, syn och lukt i trons tjänster. Katolsk liturgi – även om den avsäger sig användningen av dans och droger, som har använts i andra traditioner – har utstuderade ritualer, skrudar och sakrament i ett överflöd av ceremonier, vilket markerar kalendern och hierarkin inom kyrkan, och ceremonier för individers övergång. I skarp kontrast till romersk katolicism står kväkarrörelsen som förkastar sådana begrepp som prästerskap, utförandet av ritual (till och med osakramental ritualmönster som är vanliga i protestantiska kyrkor) och användningen av bilder eller skrudar. Betoning på det tillräckliga med lekmanbruk, avvisande av helighet, vare sig det gäller byggnader, platser, säsonger eller ceremonier, och av sådant stöd i tron som radband och talismaner, är en utmärkande egenskap i större eller mindre grad i mycket av den protestantiska religionen. Evangelister (av olika religioner) förkastar idén om ett prästerskap, och kväkare, bröder, christadelphians och scientister förkastar till och med ett betalt prästämbete. Baptister behåller dopet, och de flesta andra religioner behåller en brödbrytarceremoni, dock ofta bara som minneshandlingar av åttlydnad av skriften, inte som bruk med något egentligt värde.

Protestantisk religion har lagt mycket större vikt på skriftens skrivna ord än vad den katolska tron gör, ibland nästan i en så stor utsträckning att göra Bibeln i sig till en fetisch. Seder och bruk består i alla religioner, men dessa är ibland minimala såsom i kväkarnas betoning på

att enbart fastställa en tid och plats för mötet och i christadelphians försöka att undvika alla ämbeten och statusar i ett samhälle där alla skall vara lika förpliktade till Guds tjänst.

VI. EN KORT BESKRIVNING AV SCIENTOLOGY

VI.I. SCIENTOLOGY-KYRKAN SOM EN NY RELIGION

Scientology-kyrkan är en i raden av nya religiösa rörelser vilka innehåller inslag som på visst sätt motsvarar en del av de trender som uppvisas inom den västerländska religionens huvudströmningar (såsom anges ovan i avsnitten V.I.–V.IV.). Den använder sig av ett språk som är modernt, familjärt och omystiskt; den presenterar sin dogm som objektivt faktum. Dess begrepp om frälsning har både en omedelbar och en slutgiltig dimension. Den stora dragningskraft den haft på allmänheten inom västvärldens högtstående länder har ställt den i fokus för sociologer och andra studerande av modern religion.

VI.II. MIN KUNSKAP OM SCIENTOLOGY

Jag började läsa Scientology-kyrkans litteratur 1968 och vid ett tillfälle planlade jag ett studium av rörelsen. Även om jag i slutänden inte påbörjade arbetet, fortsatte jag med att läsa Scientology-litteratur. Jag har besökt kyrkans huvudkvarter på Saint Hill Manor, East Grinstead, och har blivit bekant med scientologer. Sedan dess har jag upprätthållit kontakt med rörelsen i Storbritannien och gjort andra besök på Saint Hill Manor och i en Scientology-kyrka i London. Jag har fortsatt ha ett nära intresse i religionens utveckling som en av ett flertal nutida religioner av intresse för mig som sociolog. Jag har, bland mycket annat material av mer flyktig natur, läst följande verk, som alla är officiella publikationer, de flesta av dem L. Ron Hubbards skrifter:

Handbok för preclears

Scientology 8-80

Scientology 8-8008

En introduktion till E-metern

Dianetics: Den ursprungliga avhandlingen

Dianetics: Hur tanken påverkar kroppen

Ett test av heltpå återkallande

Arbetets problem

Självanalys

Skapandet av mänsklig förmåga
Phoenix-föreläsningarna
Scientologys axiom
Avancerad procedur och axiom
Scientology: En ny syn på livet
Scientologys karaktär
Ceremonies of the Forming Church of Scientology
Religionen Scientology
Vetenskapen om överlevnad
Introduktion till Scientology-etik
Vägen till lycka
En beskrivning av religionen Scientology
Vad är Scientology?
Scientology-handboken

I verk som jag har skrivit om nya religioner, har jag nämnt Scientology vid olika tillfällen, och inkluderade en kort redogörelse för den religionen i min bok, *Religious Sects* (London: Weidenfeld, 1970), och en längre diskussion om religiös karaktär i min senare bok *The Social Dimensions of Sectarianism* (Oxford: Clarendon Press, 1990). Under de gångna tjugosex åren har jag bibehållit mitt intresse för rörelsen.

VI.III. DIANETICS – SCIENTOLOGYS URSPRUNG

I maj 1950, då L. Ron Hubbard först lade fram Dianetics program från vilken Scientology senare uppstod, fanns det ingen tanke på något mönster för religiös tro och praktik. Dianetics, en terapi för avreagerande, var inte framtagen med något religiöst språk. Det finns ingen anledning att anta att L. Ron Hubbard, på den tiden, föreställde sig att Dianetics skulle bli till ett system för religiös tro och praktik eller att hans utövare skulle komma att beskriva sig som och organisera sig som en kyrka.

VI.IV. MENTALT HELANDE OCH RELIGION

Terapeutiskt praktiserande har dock ofta uppvisat en förmåga att skapa metafysisk och religiös anslutning vilket, på ett annorlunda sätt, kan ses hos Christian Science, New Thought-rörelsen och i yogatekniker. Å andra sidan har etablerade religioner tillfällesvis utvecklat specialistsysselsättningar för helande, speciellt mentalt helande, och större kyrkor har ibland haft organiserade avdelningar för detta ändamål. Dianetiken lade vid sin början

inte fram några religiösa principer, men då praktiserandets teoretiska grunder blev mer utstuderade kom en metafysisk dimension att bli alltmer erkänd och en del av de uppställda idéerna kom att beskrivas i ordalag som var klart religiösa i sin innebörd.

VI.V. HUR RELIGIONER UTVECKLAS

Alla religioner är evolutionsprodukter. Ingen religion har vid någon given tidpunkt kommit till världen som ett fullfjädrat system av tro och praktik. Scientology är inget undantag till detta: en religion utvecklades från en terapeutisk teorisamling. Det vore klart omöjligt att säga när kristendomen själv blev religion, med sin verkliga början i en lös ansamling av moraliska uppmaningar och enstaka mirakel; sedan blev den till en populär rörelse bland galiléerna; gradvis blev den en judisk sekt; och sedan kom den att bli en distinkt religion. Till och med då tog det århundraden för dess doktriner att bli fullt artikulerade och dess rituella bruk har fortsatt undergå frekvent förändring. Inom senare tiders rörelser är evolutionsprocessen mot religion än mer uppenbar. Sjundedagsadventisternas kyrka hämtar sina rötter från den allmänt debatterade tron om Jesus mycket tidiga ankomst, som var vanlig under artonhundratrettioalet bland baptister, presbyterianer, metodister och andra i delstaten New Yorks övre del: kyrkan grundades inte förrän år 1860. På liknande sätt tog det flera decennier efter den första ”knack-upplevelsen” (systrarna Fox) i Hydesville (påstådda meddelanden från ”andevärlden”) innan en spiritualistkyrka grundades. På liknande sätt hade Mary Baker Eddy experimenterat under årtal med system för mentalt helande innan hennes ”upptäckt” år 1866 av en sinnesbot, och även under ett antal år efter detta trodde hon att hennes system skulle bli antaget av de större kyrkosamfundet snarare än att tjäna som grund för Church of Christ, Scientist, som hon grundade år 1875. Pingströrelsen erfor från år 1900 det karismatiska i talande i okända tungomål, spådom, helande och andra ”gåvor”, men separata pingstkyrkor framväxte endast långsamt under de följande två decennierna. Inget av dessa samfund, av vilka alla kom att bli separata religioner, började som sådana. Det gjorde inte Scientology heller.

VI.VI. SCIENTOLOGY-DOKTRIN – UTVECKLINGEN AV METAFYSIKEN

Det är nödvändigt, även då det blir en repetition i det som följer, att i vida begrepp lägga fram en omfattande formulering av Scientologys huvudlära och att visa i vilken utsträckning dessa trossatser utgör ett sammanhängande religiöst system. Scientology växte fram ur ett trängre fokuserat terapeutiskt system. Det har föreslagits att denna term var en kombination av *dia* = genom och *nous* = själ eller ande och sålunda utgjorde, även om det till en början var helt omedvetet, ett religiöst synsätt. I och med införlivandet av Dianetics i Scientologys

vidare ramverk, artikulerades en mycket mer omfattande uppfattning av ett metafysiskt system, vilket klart påvisade denna filosofis religiösa natur. Även om Dianetics omedelbara ändamål existerade – liksom Kristus lära under hans livstid – inom området för mentalt helande, växte den efterföljande lärans innebörd, vilken förklarade och främjade den terapeutiska aktiviteten, mot ett ökat inlemmande av spirituella idéer och värden.

VI.VII. SCIENTOLOGY-DOKTRIN – THETANEN OCH DET REAKTIVA SINNET

Scientologys grundläggande tes är att människan, de facto, är en andlig varelse, en *thetan* vilken är i successiv besittning av fysiska, mänskliga kroppar. Thetanen är ett individuellt uttryck för *theta*, med vilket förstås livet eller livets källa. Löst definierat är thetanen själen men är också den verkliga personen, den fortsatta och kvardröjande identitet som överlever den kropp den bebor. Den sägs vara okroppslig och odödlig, eller åtminstone ha kapaciteten att vara odödlig, och sägs ha en oändlig, kreativ potential. Den är inte del av det fysiska universumet – men har en latent kapacitet att kontrollera universumet, vilket består av materia, energi, rum och tid (MEST). Thetaner anses ha framkallat den materiella världen i stort sett för sitt eget nöjes skull (vilket väl kan sägas också om den kristna gudens skapelse av världen). Det anses att thetanerna, någon gång för länge sedan, föll offer för sin egen inblandning i MEST, blev fångade av den och tillät sin egen skapelse inskränka deras förmåga och kringgärda deras verksamhetsfär. Sålunda faller människans aktiviteter och uppnåenden i materievärlden långt från hennes potential: hon förhindras av oräkneliga förflutna förvecklingar med MEST och dessa finns arkiverade i ett reaktivt sinne, vilket reagerar irrationellt och emotionellt på allt som framkallar smärtsamma och traumatiska tidigare erfarenheter (vilka hon har genomlidit eller åsamkat andra). Det reaktiva sinnet fungerar trots denna kontrollkapacitet vilken hon, om hon vore kapabel att återfå sina sanna, inneboende spirituella förmågor, kunde använda på sin kropp och dess omgivning. Emedan människan anses vara i grunden god, och både villig och kapabel att överleva, har den gångna förlusten av hennes förmåga förvandlat henne till en utrotningshotad art.

VI.VIII. SCIENTOLOGY-DOKTRIN – ÅTERFÖDELSE OCH KARMA

Thetanerna anses ha bebott oräkneliga kroppar under miljarder år. På så sätt innefattar Scientology en teori vilken, dock olik i detalj, delar större antaganden med den reinkarnationsteori som hinduismen och buddismen vidhåller. Scientologys tonvikt på betydelsen av nuvarande (eller framtida) konsekvenser av förflutna gärningar liknar begreppet karma. Ogynnsamma effekter resulterar från ”overtar” (skadliga handlingar) vilka är en aspekt av förvecklingen

med det materiella universum. Thetanens ideal är att bibehålla rationella handlingar och att vara "orsak" över fenomen: det vill säga att bestämma skeendens utgång inom den närmaste omgivningen. Denna idé har tydliga paralleller med den österländska uppfattningen om goda gärningars skapande av god karma för framtiden, även om scientologerna inte använder denna terminologi eller dessa begrepp. Gångna livs händelser påverkar nuet men, genom de tekniker som utvecklats i Scientology, kan dessa händelser återkallas, konfronteras och specifika källor för nuvarande problem kan hittas i dessa händelser. Det är denna resurs som skapar grund för andligt helande – det vill säga den skapar tillfälle för förändring av gångna handlingars "karmatiska" effekter.

VI.IX. SCIENTOLOGY-DOKTRIN – DE ÅTTA DYNAMIKERNA

Varandet kan, enligt Scientology, uppfattas som åtta olika uppdelningar i stigande betydelse; var och en benämnd en dynamik. Kortfattat är dessa: 1:a, självdynamiken, självets begär att existera; 2:a, sexdynamiken, vilken innefattar både sexualakten, familjeenheten och uppehållet av familjen; 3:e, viljan att existera, vilken kan finnas inom en grupp eller en sammanslutning, såsom skolan, staden eller nationen; 4:e, mänsklighetens dynamiska vilja att upprätthålla sin existens; 5:e, hela djurlivets, vilket innefattar alla levande varelsers, existens och vilja att överleva; 6:e, fysiska universums, bestående av materia, energi, rum och tid, begär att existera; 7:e, "drivkraften att existera som eller av andar", vilket innefattar alla andliga fenomen, med eller utan identitet; och slutligen, den 8:e dynamiken: drivkraften att existera som oändlighet. Denna dynamik identifieras som Högsta väsendet, vilken också kan benämnas "guddynamiken". Scientology handlar om överlevnad och överlevnaden för var och en av dessa dynamiker ses som ett delmål i utövandet av Scientology. Sålunda, fastän mycket av Scientologys initiala utövande mera snävt handlar om ett personligt, andligt utbyte för dem (preclears) som söker scientologisk assistans, så måste scientologen slutligen inse att hans nuvarande liv endast är ett fragment av hans fortsatta existens som thetan, och att individens liv är sammanlänkat med var och en av dessa uppstigande nivåer som beskrivs i de åtta dynamikerna och på så sätt slutligen till existens och överlevnad för Högsta väsendet eller oändligheten.

VI.X. SCIENTOLOGY-DOKTRIN – TERAPI OCH KOMMUNIKATION

Precis som inom andra religioner är omedelbar frälsning från överhängande lidanden och prövningar det primära och initiala för många av dem som är dragna till Scientology; detta är det terapeutiska elementets dragningskraft som kan hittas inom många religioner – och iögonfallande så i tidig kristendom – jämte de mer mystiska, metafysiska och spirituella läror som troende förväntas komma till då de växer in i tron (se Hebréerbrevet 5:12–14). De flesta

scientologer har först lärt känna möjligheten att förbättra sin dagliga livsupplevelse och att förbättra sin intelligens (genom att få ökad kontroll över det reaktiva sinnet). Möjligheten att uppnå sådana resultat, genom processen i auditering, representeras i formeln känd som A-R-C. A står för affinitet, vilket representerar individens känslomässiga upplevelse och dennes känsla av relation med andra genom känslorna. R står för verklighet (Reality), vilken representeras av en inter-subjektiv samstämmighet avseende objektiva fenomen. C står för kommunikation (Communication), och Scientology fäster stor betydelse vid kommunikation. När folk har en samhörighet, när de är överens om ett fenomen objektiva natur då kan kommunikation ske mycket lätt. Associerat med detta trefaldiga begrepp är A-R-C en skala av mänskliga känslor, känd av scientologer som ”Tonskalan”. Då en känslomässig ton sjunker, då blir kommunikationen svår och verklighetsupplevelsen dålig. Kommunikation i sig är dock en inverkan som försöker öka förståelse och, ifall den används effektivt och precist, blir den det huvudsakliga, terapeutiska medlet för frigörelse av individen från den fångenskap hon lidit i den fysiska världen. Thetanen kan sättas i stånd att kommunicera med sitt förflutna, att känna igen gångna, traumatiska upplevelsers natur och uppnå självkänedom som låter honom undkomma dessa bördor.

VI.XI. SCIENTOLOGY-DOKTRIN – AUDITERING SOM FÖRMEDLING AV TERAPI

Tonskalan är för individen den första representationen av möjligt utbyte av Scientology, och visar en stigning från kroniskt känslomässiga toner såsom apati, sorg och rädsla upp till entusiasm, (och, på mer avancerade nivåer, till upprymdhet och serenitet). Det är för att erfara behållning av detta slag som många först dras till Scientology. Tekniken för sådana framsteg kan hittas i auditering, i vilken en utbildad scientolog genom användande av noggrant kontrollerade frågor, hos individen återkallar episoder från hans eget förflutna vilka har lämnat ett avtryck (ett ”engram”) i det reaktiva sinnet och vilket hindrar individen från att uppträda rationellt. Förlösning från dessa hinder för rationellt tänkande är sålunda den process genom vilken en individ stiger på ”Tonskalan”, och på så sätt förbättras dennes kompetens, men det är också – och häri ligger dess fulla religiösa betydelse – den metod genom vilken thetanen kan uppnå frälsning, initialt genom förgörande av de villfarelser den lider av som resultat av dess förvecklingar med den fysiska världen, och så småningom genom att uppnå total frihet från MEST-universumets dåliga effekter. Scientologer benämner detta tillstånd som att vara ”orsakande”. Det har tydliga paralleller med österländska religioners typ av frälsning. Då de också ser individen som betungad av förflutna handlingars effekt (karma), är det frälsningsbegrepp de sluter sig till också en process (upplysning) genom vilken karmans effekt kan brytas, och därmed befria individen. Det slutgiltiga målet för individen, benämnt

Opererande thetan, är att existera utanför kroppen, att vara i ett tillstånd beskrivet som ”exterior”, dvs. bortom allt fysiskt. Ett sådant tillstånd är något som åtminstone en del kristna skulle känna igen som själens räddning.

VI.XII. SCIENTOLOGY-DOKTRIN – RATIONELLA MEDEL FÖR FRÄLSNING

Den ovan skisserade religiösa filosofin ligger bakom Scientologys bruk. L. Ron Hubbard har själv ansett den i viss mån likna de österländska religionernas. Han har speciellt citerat Vedatexterna, de skapelsehymner som utgör del av den hinduiska traditionen, då de innehåller ett begrepp mycket likt Scientologys ”Handlingscykel”. Handlingscykeln är den uppenbara livsordningen, från födelsen, genom uppväxten, till förfall och död, men genom den kunskap som Scientology tillhandahåller kan denna cykels fördärliga inverkan undvikas. Cykeln kan förändras från en av skapelse, överlevnad och förstörelse till en i vilken alla elementen är kreativa handlingar: Scientology är förpliktigt att främja och öka skapande och erövra kaos och negativitet. Den erkänner ett kontinuerligt visdomens ”spår” eller härstamning från Vedatexterna och Gautama Buddha fram till det kristna budskapet och återoppar affinitet med alla dessa läror. Men då den visdom som framfördes, till exempel inom buddismen, måhända tillät enstaka individer uppnå frälsning inom sin livstid, fanns det då ingen samling av exakt bruk som garanterade detta resultat; det fanns liten möjlighet för upprepande. Uppnåendet av frälsning förblev ett offer för slumpmässiga och okontrollerbara faktorer. Frälsning uppnåddes av ett fåtal, här och där, då och då, om alls. Det som L. Ron Hubbard gjorde anspråk på var standardiserandet av, nästan till rutin, religiöst bruk och att öka förutsägbarheten hos soteriologins resultat. En sådan tillämpning av tekniska metoder för andliga mål visar den grad till vilken Scientology anammar moderna tekniker för att förverkliga mål som en gång kunde uppnås endast sporadiskt och då och då, om alls. Detta är sålunda ett försök att inlära visshet och ordning i andliga övningar och uppnåenden. Scientology söker hålla i styr och ordna det religiösa sökandet genom användning av rationella procedurer. I detta avseende har den i den teknologiska eran gjort mycket av det metodismen sökte göra på ett tidigare socialt utvecklingsstadium, genom att försöka övertyga människor om att frälsning bör sökas på ett kontrollerat, disciplinerat och metodiskt sätt. Emedan metodisternas verkliga metodik fortfarande finns i det relativt konventionella kristna, samtida språket, bär Scientologys metoder spår av ett samhälle mer fullt givet åt rationella och teknologiska procedurer. De medel Scientology använder sig av har liknats vid *upaya* (”rätt metod”) från sjunde nivån för boddisattvans väg mot frälsning inom mahayanabuddismen. Enligt denna buddistiska inriktning, på den sjunde nivån, blir den troende en transcendental boddisattva vilken (liksom Scientologys Opererande thetan) ej längre är bunden till en fysisk kropp.

VI.XIII. SCIENTOLOGY-DOKTRIN – AUDITERING SOM PASTORSRÅDGIVNING

De medel Scientology begagnar sig av utgör en sorts pastorsrådgivning, mer exakt organiserad inom auditeringstekniker. (*Auditering* kommer från latinets *audire*, att lyssna.) Auditeringens specifika tekniker och apparat organiseras som en teknologi vilken utgör kärnan i Scientologys religionsutövning. Detta bruksmönster är essentiellt för de som skall få erfara lärans frälsande förmåner och L. Ron Hubbards ansträngning har varit att reducera den andliga upplysningsprocessen till en uppsättning rangordnade procedurer vilka systematiskt når medvetandets djupare nivåer. Denna metod, liksom affirmation i Christian Science, påstås eliminera både känslan av synd och effekterna av lidande och felsteg i det förflutna.

VI.XIV. SCIENTOLOGY-DOKTRIN – FRÄLSNINGSNIVÅER

Denna helande och soterologiska process har två huvudstadier vilka är de respektive tillstånd som förut benämnts Clear och Opererande thetan. Den preclear som först stöter på Scientology besväras av förflutna, smärtsamma och känslomässiga upplevelser. Auditering söker föra fram dessa ting till medvetandet, söker förmå individen att kommunicera med sitt förflutna för att konfrontera de händelser som givit upphov till känslomässig urladdning, och därmed föra individen till en punkt vid vilken han kan överbrygga denna urladdning och förmår att granska dessa hittills glömda störningar i totalt sinneslugn och vid rationellt medvetande. Sådana tings fördärliga effekter upplöses därmed. Mental blockering, skuld känslor och otillräcklighet, fixering vid förflutna trauman eller tillfälliga fall av känslomässig upprördhet kan övervinnas. Individen förs fram ”till närvarande tid”, det vill säga att han befrias från de hämmande effekterna av händelser som hänt på ”tidsspåret” för thetanens tidigare nuvarande liv eller tidigare liv. Genom att förbättra kommunikationen, för auditeringen thetanen mot ett tillstånd i vilket det förflutnas besvär elimineras. Han definieras som Clear, en varelse utan det reaktiva sinnet, som är självdeterminerad, åtminstone vad gäller hans eget varande. Den Opererande thetanen är på en högre nivå inom samma process, sedan han också uppnått kontroll över sin omgivning. Han är ej längre beroende av kroppen vilken han, för närvarande, bebor: han sägs faktiskt ej längre vara i kroppen. Med andra ord kan man säga att den Opererande thetanen är en varelse som uppnått sin fulla andliga potential, som uppnått frälsning. Det nuvarande verket *Vad är Scientology?* (sidan 222) bekräftar att ”vid nivån Opererande thetan har man att göra med individens egen odödlighet som andlig varelse. Man behandlar thetanen själv i relation till evigheten ... det existerar stadier högre än den dödliga människans.”

VI.XV. RELIGIÖSA ROLLER INOM SCIENTOLOGY – AUDITÖREN

Religiösa tjänster hålls tillgängliga inom Scientology genom fyra relaterade ombud vilkas roller både kompletterar och i viss mån överlappar varandra. Dessa funktionärer är auditören, fallövervakaren, kursledaren och kaplanen. Auditörens roll är grundläggande: auditering är den vitala tekniken för slutgiltigt uppnående av den form av upplysning genom vilken individen frälses. Auditören är utbildad i färdigheter med vilka han hjälper andra och hjälper dem att hjälpa sig själva. ”Alla Scientologys auditörer avkrävs att bli prästvigda” [*Vad är Scientology?* sidan 557] och varje auditör har genomgått utbildningskurser vilka förbereder honom för prästerskapet, även om han inte kommer att uppta den rollen. Auditören undervisas i att handskas så neutralt och kliniskt som möjligt med de preclears som söker hans hjälp. Olikt biktfadern inom den romersk-katolska kyrkan handlar auditören inte efter sina egna andliga farhågor och efter sin egen personliga bedömning av den preclearns behov: snarare följer han i detalj de föreskrivna procedurerna. Scientologys hela drivkraft är mot förgörande av tillfälliga, icke avsedda och egenartade element inom sitt terapeutiska och andliga tjänsteförrättande. Alla ansträngningar görs för att garantera att känslor inte stör auditeringens standardiserade procedurer och tekniker. Pastorsrådgivning anses sålunda, speciellt i själva auditeringsituationen, som en mycket exaktare metod än den ansetts vara inom konventionella kyrkor och mycket större och mer precis uppmärksamhet riktas mot den. För scientologer är pastorsrådgivning inte en överföring av slumpartade råd på ett personligt sätt eller den varierande kompetensen i råd från en individ till en annan, utan en systematisk och kontrollerad strävan att befördra självupplysning och andlig kunskap.

VI.XVI. RELIGIÖSA ROLLER INOM SCIENTOLOGY – FALLÖVERVAKAREN

Ansvar för auditeringsprocedurens korrekta användande ligger hos fallövervakaren. En utav dennes viktigaste funktioner är att noggrant granska de anteckningar som auditören tagit under auditeringssessionen ifråga. Dessa anteckningar är i högsta grad tekniska och obegripliga utom för en utbildad auditör – och består av noteringar rörande de auditeringsprocedurer som använts, de responser som visas på E-metern och hur det gick för preclearn. Anteckningarna måste vara tillräckligt kompletta för att påvisa att preclearns andliga utveckling är i överensstämmelse med Scientologys soteriologi. Fallövervakaren förstår dessa tekniska anteckningar då han själv är en högt utbildad auditör som genomgått ytterligare specialiserad utbildning som fallövervakare. Han kontrollerar att auditeringen hållit sig till föreskriven standard, att teknikerna blivit korrekt utförda och att preclearn gör riktiga framsteg. Om något fel inträffat under auditeringen finner och rättar fallövervakaren till detta. Han kan begära att en felande auditör studerar det felaktigt utförda materialet och övar på den korrekta proceduren för att garantera att felet inte

återuppstår. Efter varje session specificerar han auditeringens nästa steg. Då människor är olika ses varje fall över separat för bestämning av de processer som lämpligast bör användas och för att försäkra sig om att preclearn gör riktiga andliga framsteg. Fallövervakarens roll säkerställer sålunda att Scientology's auditering utförs och kontrolleras på rätt sätt.

VI.XVII. RELIGIÖSA ROLLER INOM SCIENTOLOGY – KURSLEDAREN

Kursledaren är ännu mer grundläggande för Scientology's utövning än auditören. Det är kursledaren som utbildar auditörer till den krävande standard som framlagts av L. Ron Hubbard. Kursledaren är expert på studieteknikerna som utvecklades av L. Ron Hubbard. Han är utbildad att identifiera alla hinder för förståelse och att lösa alla svårigheter som den studerande av Scientology-litteratur kan stöta på. Kursledaren säkerställer att en Scientology-studerande förstår Scientology-teorin och genom att göra övningar och utbildning bemästra dess användande. Olikt andra klassrumshandledare föreläser inte kursledaren, inte heller ger han på något sätt sin egen tolkning av ämnet. Denna punkt är viktig eftersom scientologer tror att resultat uppnådda genom Scientology enbart kan komma genom att noggrant följa Scientology-texten precis som den skrevs av L. Ron Hubbard. Verbala framställningar från lärare till studerande skulle, oavsett hur oavsiktliga de än är, oundvikligen innebära en förändring av det ursprungliga materialet. På så sätt måste kursledaren nödvändigtvis vara expert på att uppfatta situationer då en studerande kan stöta på problem och genom att visa honom fram mot det ställe där, genom eget bemödande, han kan finna dess lösning.

VI.XVIII. RELIGIÖSA ROLLER INOM SCIENTOLOGY – KAPLANEN

Scientology-kyrkor och missioner har var och en en kaplan. Han är en utbildad auditör, och pastorskursen är en väsentlig del av hans utbildning. Denna kurs framställer Scientology som en religion, som en verksamhet genom vilken människan kan uppnå frälsning. Den innefattar en introduktion till de stora världsreligionernas läror; utbildning i att utföra tjänster och ceremonier; studium av Scientology's trosbekännelse och kodexar; och instruktion i etik- och auditeringsteknologi. Kanhända den största aspekten av kaplanens roll är pastorsrådgivningen, inte i generell mening såsom rådgivning ges under auditering, utan snarare på ett mer utbrett sätt, genom att lyssna på scientologers problem och svårigheter när det gäller att bemästra trons lära och tekniker. Kaplanen söker jämna till organisationens operation och, om så krävs, söker tolka moraliska angelägenheter och även familjeangelägenheter i enlighet med Scientology-principer. I sin funktion inom en specifik Scientology-organisation fungerar de

i mångt och mycket som en biskops kaplan gör inom den etablerade kyrkan. Kaplanen tjänar som förrättare för de övergångsriter som utförs inom kyrkan (namngivnings-, vigsel- och begravningsritualer). I veckoliga gudstjänster (hållna, för allas bekvämlighet, på söndagar) strukturerar kaplanen gudstjänsten, i vilken han har en viss generell handlingsfrihet. Inom gudstjänsten uppfyller han också en predikande roll, likt en icke-konformistisk präst, och här är hans funktion som upplysare (snarare än som orator). Hans predikan har alltid nära anknytning till trons läror och tillämpningen av dess principer.

VI.XIX. TEKNISKA HJÄLPMEDEL FÖR SPIRITUELLA MÅL – RELIGION, INTE VETENSKAP

För att kunna förstå Scientology och dess religiösa yrkesmän är det nödvändigt att känna till att Scientology förenar tekniska medel med spirituella mål. Dess betoning av teknik, dess tekniska språk och dess insisterande på en systematisk procedur och en detaljerad struktur får inte överskugga den spirituella och soteriologiska naturen hos dess yttersta omsorger. Scientology är en religion som trädde fram i en tidsålder dominerad av vetenskap: dess metoder bär avtryck från den tid i vilken den kom till stånd. Som del av dess grundläggande åtagande är idén att människan behöver tänka rationellt och skall kunna kontrollera sina egna kraftfulla men störande känslor. Bara på detta sätt kan människan uppnå fullständigt fri vilja och självbestämmande som scientologer anser vara deras rätt och nödvändighet. För att uppnå frälsning måste individen använda sig av en konsekvent och stabil tillämpning av välartikulerade formler. Liksom inom Christian Science strävar Scientology att handla med förvisning. Scientologys yttersta mål verkar vara att överbrygga empirisk bevisning. Dess utövares övertygelser är transcendentala, metafysiska och andliga även då religionen framhäver den personliga upplevelsen som väg mot personlig övertygelse eller förvisning. Den vetenskapliga stilen på Scientologys predikan förringar inte dess religiösa status och dess angelägenheter.

VII. EN SOCIOLOGISK ANALYS AV SCIENTOLOGY-KYRKANS UTVECKLING

VII.I. UTVECKLINGEN AV SCIENTOLOGISKA IDÉER – TIDIGARE LIV

Från mitten av femtiotalet hade L. Ron Hubbard redan uppfattat att tidigare liv kunde vara av betydelse för förklaringen av människans problem. Den stiftelse som han upprättade i

Elizabeth, New Jersey, ägnade sig vid den tiden åt ett studium av möjlig behållning av att "återkalla" "dödsomständigheterna under tidigare liv" [Joseph A. Winter, *A Doctor's Report on Dianetics: Theory and Therapy*, New York: 1951, sidan 189]. Detta intresse utvecklades mot ett bestämt engagemang i betraktandet att fördärvliga upplevelser under tidigare liv (liksom tidigt i livet) skapade "engram" (avtryck eller mentala bilder vilka formar det reaktiva sinnet, vilka associeras med smärta och medvetlöshet, och vilka orsakar sjukdom och hämningar och därmed också irrationellt uppförande). Dianetics och Scientology måste på så sätt utvidgas för att kunna eliminera dessa engram, liksom de som uppstod genom tidiga händelser under individens nuvarande liv.

VII.II. UTVECKLINGEN AV SCIENTOLOGISKA IDÉER – FRÅN DIANETICS TILL SCIENTOLOGY

Detta mentala livets störning uttrycktes, på en annan nivå, som att theta, tankeuniversumet, blivit "enturbulerad" av MEST. Auditering var ämnad att befria theta från denna belastning. Theta-begreppet förfinades också år 1951 då det blev förstått som "livskraft, élan vital, ande, själ" [i *Vetenskapen om överlevnad*, I, sidan 4]. På detta stadium kan L. Ron Hubbards trossystem anses ha blivit till ett system för själens botande. Denna utveckling blev år 1952 mer direkt då L. Ron Hubbard lanserade Scientology, då detta nya, utvidgade och mer omfattande trossystem kom att innefatta Dianetics, försåg det den med ett mer uttalat metafysiskt grundlag. *Theta* blev nu *thetanen*, en direktare själslig analog, och systemets religiösa dimension blev nu än mer uppenbar. Thetanen sågs som individens essentiella identitet, personen själv (den del som är medveten om sitt medvetande) och den scientologiska teorin ombesörjde nu det metafysiska rättfärdigandet av den soteriologiska uppgiften att befria thetanen från tidigare livs (föregående besittningar av mänskliga kroppar) fördärvliga inverkan.

VII.III. UTVECKLINGEN AV SCIENTOLOGISKA IDÉER – THETAN OCH KROPP

Individen kan inte tala om "min thetan" då individen huvudsakligen *är* thetanen i besittning av en mänsklig kropp; på detta vis anses thetanen vara ännu viktigare än själen är i den konventionella kristna tolkningen. Thetanen träder in i en kropp (vid, efter eller till och med före födseln) i sökan efter identitet. På detta sätt liknar Scientology de begrepp som omfattas av den buddistiska reinkarnationsteorin. Dock är L. Ron Hubbard mer uttrycklig och precis i sin karaktärisering av thetanens förflyttning mellan kroppar, än någonting som finns i buddistiska texter.

VII.IV. NÄRLIGGANDE OCH SLUTGILTIG FRÄLSNING

Scientology-auditeringens initiala mål är att frigöra thetanen från det reaktiva sinnets hämmande inverkan: det slutgiltiga målet är att rehabilitera thetanen så att han kan uppnå ett stabilt tillstånd där han inte längre har det reaktiva sinnet. Han rör sig från att inrikta sig på det närliggande och omedelbara målet av sin egen överlevnad (1:a dynamiken) mot mer och mer utvidgad förståelse av frälsningens möjligheter, då han stegvis identifierar sig med familj, församlingar, mänskligheten, djurriket, universum, andliga tillstånd och oändligheten eller Gud. Sålunda är thetanens mål, genom att arbeta sig igenom de åtta dynamikerna, att uppnå ett slags gudalikt stadium vilket scientologer benämner ”full OT” eller ”ursprungligt tillstånd”.

VII.V. SCIENTOLOGYS SOTERIOLOGI

Denna plan är i sig själv en soteriologi, en frälsningsdoktrin. Om det slutgiltiga tillståndet verkar gå bortom frälsning såsom vanligen framställd inom kristen religion, är det på grund av att soteriologen oftast befattar sig med närliggande frälsning snarare än slutgiltig. Kristendomen innehåller också begrepp om människan som gemensam arvinge med Kristus, även då den mer begränsade utsikten för själens slutgiltiga varande i himlen oftast har tillfredsställt både kyrkan och gemene man. Ändå inom vissa rörelser – mormonerna är ett exempel – är idén om människans uppnående av status som gud direkt erkänt. Kraven på frälsningens uppfyllande är annorlunda inom Scientology, men den långsiktiga idén om själens räddning kan lätt igenkännas i dess läror. I dess praktiserande betonas de omedelbara målen för tillvaratagande av individens sinnesfriskhet, för botande av hennes psykiska trångmål och för hjälp med att få henne att övervinna depression, men de rättfärdigas genom hänvisning till ovan skisserade soteriologi.

VII.VI. LIKHETER MED BUDDISM OCH SANKHYASKOLAN

Livets mekanik såsom den karaktäriseras av Scientology bär åtskilliga likheter med den som omfattas av både buddismen och hinduismens sankhyaskola. Ansamlandet av en reaktiv anhopning i sinnet bär viss likhet med begreppet karma. Begreppet om tidigare liv har mycket gemensamt med de österländska religionernas reinkarnationsteorier. Idén om att få tillgång till medvetandenivåer kan hittas inom yoga (yogaskolan är nära relaterad till sankhya) och yogautövaren anses kunna uppnå övernaturliga krafter.

VII.VII. FRÄLSNING SOM EN GLOBAL OCH SOM EN ENSKILD MÖJLIGHET

För thetanen innefattar den slutgiltiga utsikten om frälsning idén om mänsklighetens, djurrikets och det fysiska universumets överlevnad genom Scientologys förmedling. Detta omsorgselement rörande samhället och kosmos existerar förvisso inom Scientology. Idén om att ”cleara planeten” (åstadkomma ”Clears” – människor som blivit helt befriade från det reaktiva sinnet) har lagts fram som mål. L. Ron Hubbard ändrade dock tonvikt vid tillfällen och skrev ”Scientology intresserar sig inte för att ”rädda världen” utan för att förmå kapabla individer att bli mer kapabla genom att direkt vända sig till individen själv, vilket är anden”. [*Character of Scientology*, 1968, sidan 5.] Vad som dock betonas här är att världens frälsning i sig är beroende av den individuella thetanens frälsning – en typiskt evangelisk betoning.

VII.VIII. MORAL INOM SCIENTOLOGY

Det föreslås ibland att det är karaktäristiskt för en religion att förelägga en moralkodex, även då religioner varierar avsevärt i sin förpliktelse mot en specifik moralkodex. Scientology började med generella mål för förbättring av individens potential. Den antog i sin betoning av frihet en mer tillåtande attityd gentemot moral än den som uttrycks inom traditionella kristna kyrkor. Dock, i Dianetics tidigaste utkast klargjorde L. Ron Hubbard att individen var ansvarig för sina egna begränsningar: att en thetan i grunden var god och skulle komma att minska sina krafter om han utförde ytterligare skadliga handlingar. Auditeringens tonvikt är också på kravet att individen skall konfrontera problem och ta ansvar för sitt eget välbefinnande. Han måste förstå de ”overtar” (skadliga handlingar) som han utfört både under sitt nuvarande och under tidigare liv.

I ett viktigt verk, *Introduktion till Scientolog-etik*, lade L. Ron Hubbard fram den etiska standard som krävdes av en scientolog och klargjorde att etisk förpliktelse var grundläggande för läran. Individens mål är överlevnad – dvs. överlevnad inom alla de åtta dynamikerna, från omsorg om självet och familjen fram till omsorg om drivkraften att existera som oändlighet, den så kallade gudsdynamiken [se avsnitt VI.IX]. Överlevnad, som ett Scientology-begrepp, är förenligt med alla religioners generella syfte – frälsning. Etisk handling bedöms vara ett rationellt beteende som främjar det syftet. L. Ron Hubbard betonade sålunda individens behov av att tillämpa etiska normer på sitt beteende och av att bete sig rationellt om han skulle kunna uppnå sin egen, och underlätta för mänsklighetens, frälsning. På så sätt uppmanas också scientologen, liksom buddistens självbefrämjande förpliktelse mot goda gärningar som ett medel att förbättra sin framtida karma, att bete sig rationellt – det vill säga etiskt – i sin

strävan för överlevnad, både avseende sig själv och avseende de vidgande beståndsdelar som omfattas av de åtta dynamikerna. L. Ron Hubbard skrev att ”Etik utgörs av de åtgärder som en person vidtar, vad honom själv beträffar, för att uppnå optimal överlevnad för sig själv och andra, på alla dynamiker. Etiska handlingar är överlevnadshandlingar. Om vi inte använder etik, överlever vi inte” [sidan 19]. Överlevnad är inte enbart överlevnad. Det är snarare överlevnad i ett lyckligt tillstånd. ”Överlevnad mäts i njutning” [sidan 31]. Sålunda, som inom kristendomen, innebar frälsning ett lyckotillstånd. Men ”det enda sättet att uppnå lycka och överlevnad är att ha ett rent hjärta och rena händer” [sidan 29]; sålunda krävs det i praktiken att man upprätthåller moraliska normer för att uppnå överlevnad. L. Ron Hubbard skrev att ”Ideal, hederlighet, kärlek till ens medmänniskor; när dessa ting saknas är bra överlevnad omöjlig både för den enskilde och för människor i stort.” [sidan 24]. Scientology-etik innefattar en moralkodex men går vidare i bekräftandet av Scientology-etikens oundgängligt rationella natur, vars tillämpning ses som det enda sätt genom vilket den samtida moralens söndervittrade tillstånd och antisociala personligheters aktiviteter kan gottgöras och mänskligheten kan förlösas.

År 1981 formulerade L. Ron Hubbard en sammanställning av moraliska levnadsregler vilka sades baseras på sunt förnuft. Han beskrev häftet i vilket de presenterades som ”ett individuellt verk ... inte del av någon religiös doktrin” och avsåg att de skulle spridas vida omkring som lösning på problemet med nedgången av det moderna samhällets moraliska normer; ändock antog scientologer denna moralkodex som del av religionen. Denna kodex speglar i stor mån både de tio budorden och andra kristna moralföreskrifter, uttryckt på ett modernt språk och med tillägg av socialt, funktionellt och pragmatiskt rättfärdigande av många av de principer som förs fram. Denna kodex förbjuder mord; stöld; osanning; alla olagliga handlingar; åsamkande av skada av godsinta människor; och den uppmanar, bland annat, trohet mot sexualpartners; respekt för föräldrar; hjälp för barn; måttlighet; stöd åt ett rättvist styre; fullföljande av åtaganden; respekt för andras religiösa tro; omsorg om hälsa och för naturen; flit; och kompetens. Den innehåller både negativa och positiva termer, en version av den gyllene regeln som ofta återges i kristna traditioner som: ”Gör mot andra såsom du vill att de skall göra mot dig.” Häftet uppmanar läsaren att ge bort kopior till alla vars lycka och överlevnad läsaren känner sig angelägen om.

VII.IX. SCIENTOLOGYS RELIGIÖSA ANSPRÅK

Trots de olika element som beskrivs ovan, vilka avser religion, gjorde Scientology ursprungligen inga anspråk på att vara religion. Även då tre Scientology-kyrkor införlivades, år 1953 (under något annorlunda namn), var Scientologys religiösa innebörd ännu ej fullt utforskad. Dock

bekräftade L. Ron Hubbard att Scientology hade religiösa mål. Han skrev ”Scientology har uppnått religionens mål som det har uttryckts under människans hela nedskrivna historia: själens befrielse genom visdom. Det är en mycket mer intellektuell religion än vad som var känt i västerlandet så sent som 1950. Om vi, utan terapi, bara lärde ut våra sanningar, skulle vi införa civilisation till det barbariska västerlandet” [*Skapandet av mänsklig förmåga*, sidan 417]. Säkerligen betraktade L. Ron Hubbard i vissa avseenden kristendomen som mindre avancerad än buddismen, med hänvisning till den kristna domedagen som ”... en barbarisk tolkning av det som Gautama Buddha talade om, själens frigörelse från cykeln av födelse och död” [*Phoenix Lectures*, 1968, sidorna 29–30]. Scientology var en religion ”i den äldsta och fullaste bemärkelsen” [*ibid*, sidan 35]. I *The Character of Scientology*, 1968, återupprepade L. Ron Hubbard några av dessa tidigare punkter och hävdade att Scientologys bakgrund innefattade Vedatexterna, Tao, Buddha, Hebréerbrevet och Jesus samt ett antal filosofer. Scientology hade ”frambringat den första religiösa teknologin för övervinnande av en överväldigande eftersläpning av andlig vanskötsel” [sidan 10], och detta såg han som en kombination av Gautama Buddhas ärlighet och precision och Henry Fords trängande, produktiva praktikalitet [sidan 12]. Han såg auditören som en som var utbildad i auditeringsteknologi, och såg Scientology-utbildning som religiös utbildning.

VII.X. L. RON HUBBARD SOM RELIGIÖS LEDARE

Anspråk görs ofta på (om inte av dem själva så av deras anhängare) att religiösa rörelers grundare är speciella förvaltare av uppenbarelser genom vilka en övernaturlig varelse uttrycker sig själv. Detta profetiska bruk av religiöst ledarskap är karaktäristiskt för rörelser inom den judisk/kristna/muslimska traditionen, men inom hinduisk/buddistisk tradition ses den religiösa ledaren mer typiskt som en mästare vilken gagnar sina efterföljare genom att peka ut den väg mot upplysning vilken han själv vandrat. L. Ron Hubbard passar riktigare in i den senare modellen. Han uppvisas som en lärare som, snarare än att ha fått religiös sanning uppenbarad för sig, sägs ha upptäckt, genom vetenskaplig forskning, fakta vilka visar vissa terapeutiska bruk och en metafysisk kunskapskälla vilken förklarar människans högre varande och slutliga öde. Moderna Scientology-arbeten lägger fram en bild av L. Ron Hubbard, som gärna beskrivs som ett geni, i mycket liknande den stil som används i berömmande biografier framställda för förhöjande av anseendet av och för hyllning av profeters, gurus och religiösa rörelers grundares upplevelser [till exempel, *Vad är Scientology?*, sidorna 83–137]. De religiösa ledare inom den kristna traditionen, vars roller och hedrade anseenden närmast liknat Scientologys L. Ron Hubbard, är Mary Baker Eddy, grundare av Christian Science och ledarna för diverse New Thought-rörelser under sent artonhundratals och tidigt nittonhundratals.

VII.XI. RELIGION OCH KYRKLIG ORGANISATION

Det är inte alls nödvändigt för en religion eller ett religiöst system att organiseras som kyrka. De andliga element som hittas inom Scientology var uppenbara innan rörelsen införlivade kyrkoorganisationer och dessa element, som helhet, berättigar otvetydigt Scientologys trossystem som en religion. Men även om kyrkoorganisation vore ett kriterium för religion, så klarar Scientology detta prov. Kyrkan instiftades och en trosbekännelse kungjordes på femtiotalet och formen för vissa ceremonier föreskrevs. Trosbekännelsen och ceremonierna formaliserade institutionellt de åtaganden som obetingat fanns inom Scientologys trossystem. Scientologys ecklesiastiska struktur är hierarkisk, speglade det graderingsystem för lärande och andlig upplysning som krävs för att bemästra dess lära. Organisationer av lägre grad sköts som missioner vilka ses som evangeliska förmedlare. Kyrkorna inom de lägre nivåerna utför vad som kan beskrivas som grundläggande prästutbildning, vilken leder mot prästvigning, och de betjänar lokala samfund av "sockenmedlemmar". Denna nivå inom kyrkans organisation utgör systemets kärna. Bortom denna nivå finns högre kyrkoorganisatoriska nivåer vilka har att göra med avancerad auditörsutbildning och auditering. Organisationens högre nivåer ombesörjer ledning av de lägre nivåernas institutioner. Kyrkan har, i liknelse med denna struktur, utvecklat en frivilligverksamhet bestående av lekmän vilka genomgår utbildning för socialt och ideellt arbete i samhället. Verksamheten är i sig hierarkisk med varje grad markerad genom fullföljandet av behörighetsgivande utbildningskurser. På kvalifikationernas lägre nivåer företar sig frivilligpastorerna bland annat besök av fängelser och sjukhus, medan de högre nivåernas pastorer söker skapa, då antalet kräver det, nya Scientology-församlingar. Den större, formella ecklesiastiska strukturen liknar de kristna samfundens trots de stora skillnaderna inom undervisning och bruk. Frivilligverksamheten har paralleller med den anglikanska och andra kyrkors diakoniska lekmän.

VII.XII. SCIENTOLOGYS TROSBEKÄNNELSE

I ett arbete från 1966, *Ceremonies of the Founding Church of Scientology*, förklarades det att "i Scientology-kyrkans gudstjänst använder vi inte bön, fromma attityder eller hot om förbannelse. Vi använder de fakta, sanningar och den förståelse som upptäckts inom Scientologys vetenskap" [sidan 7]. Scientology-kyrkans trosbekännelse ägnar stor uppmärksamhet åt mänskliga rättigheter. Den bekräftar tron på människors jämlikhet och att de äger rätt till sina egna religiösa bruk och föreställningar; rätt till sina egna liv, sitt förstånd, försvar och till att "bilda, välja, hjälpa och stödja sin egen organisation, kyrka och regering", och "att tänka fritt, tala fritt och fritt uttrycka sina egna åsikter i skrift ...". Den bekräftar tron att "studiet av sinnet och helandet av mentalt orsakade sjukdomar inte bör avskiljas från religionen eller tolereras inom

icke-religiösa områden.” Det hålles före ”att människan i grunden är god; att hon strävar efter att överleva; att hennes överlevnad beror av henne själv, hennes medmänniskor och hennes uppnående av broderskap med universum.” Det bekräftas också att ”... vi inom kyrkan tror att Guds lagar förbjuder människan att förgöra sitt eget släkte; att förstöra någon annans själsliga hälsa; att förstöra eller förslava någon annans själ; att förstöra eller försvaga sina kamraters eller sin grupps överlevnad. Och vi inom kyrkan tror att anden kan räddas och att anden i sig själv kan rädda eller hela kroppen.”

VII.XIII. SCIENTOLOGY-CEREMONIER

Äktenskaps- och begravningsceremonierna som föreskrivs för kyrkan, även om de är något okonventionella, avviker inte radikalt från det västerländska samhällets generella bruk. Dopceremonien, benämnd ”namngivningsceremoni” är mer uttryckligt given åt det scientologiska trossystemets principer. Dess syfte är att assistera thetanen som nyligen kommit att ta just den här kroppen i besittning. Thetanen anses vara omedveten om sin identitet vid tiden för tagandet av ny kropp, och denna namngivningsceremoni är ett sätt att hjälpa thetanen att lära känna sin nya kropps identitet, dess föräldrar och de gudföräldrar som kommer att assistera den nya individen. Denna ceremoni är därför en sorts orienteringsprocess, helt i enlighet med Scientologys metafysik.

VIII. FÖRESTÄLLNINGAR OM DYRKAN OCH FRÄLSNING

VIII.I. DYRKAN – ETT BEGREPP I FÖRÄNDRING

Teistiska religioner – bland dem traditionell kristendom – lägger vikt vid dyrkandet, vilket utgör formaliserade uttryck för vördnad inför och vördande av en gudom, ödmjukhet, underkastelse inför gudomen, bön (kommunikation med gudomen), kungörelser av hans prisande och tacksägelse för hans understöd. (Äldre föreställningar om dyrkan innefattade också offer – av djur eller människa – och handlingar för blidkande av en hämndlysten eller avundsjuk gudom. Men föreställningar om dyrkan har förändrats och äldre formers dyrkan, som en gång ansågs som outhärliga, skulle nu anses som olagliga. Dyrkandets idé ändras i vår egen tid, både inom de traditionella kyrkorna och inom nya rörelser.) Den traditionella föreställningen om dyrkan associeras generellt med postulerandet av en gudom (eller gudomar) eller en personlighet vilken är föremål för dyrkande inställningar och handlingar. Denna definition på dyrkan, vilken är i enlighet med den som framfördes i nyligen inträffade engelska rättsfall, är i begränsad omfattning baserad på det historiska judisk/kristna/muslimska bruket. Empiriska

belägg klargör dock att dyrkan av detta slag inte inträffar inom alla religioner, men då det inträffar uppvisar det en betydlig variation i form, av vilka några beskrivs nedan.

VIII.II. VARIATIONER INOM DYRKAN – THERAVADABUDDISMEN

För det första: theravadabuddismen – i dess rena form – och ett antal andra religioner postulerar inte en högsta varelse, utan en yttersta lag eller princip vilken varken kräver eller är beroende av de troendes vördnad, prisande eller dyrkan. Det är generellt antaget att en gudom inte är ett oeftergivligt villkor för religion, sålunda – om det begreppet skall bibehållas – måste ett vidare begrepp för dyrkan antas än det som föreskrivs inom den kristna traditionen.

VIII.III. VARIATIONER INOM DYRKAN – NICHIREN-BUDDISMEN

För det andra: det finns religiösa rörelser exempelvis funna inom Nichiren-buddismen, vilka förnekar suveräna varelsers existens men vilka kräver dyrkan av ett föremål. Soka gakkai-buddisterna, en rörelse med ungefär 15 miljoner utövare varav cirka sex miljoner finns i Storbritannien, dyrkar Gohonzon, en mandala i vilken finns ristat den yttersta sanningens vitala symboler eller formler. Genom dyrkan av Gohonzon förväntar sig dessa buddister dess välsignelse. Sålunda kan något som liknar det kristna sammanhangets begrepp om dyrkan uppstå även då ett högsta väsendes existens uttryckligen förnekas.

VIII.IV. VARIATIONER INOM DYRKAN – KVÄKARE

För det tredje: även inom den breda kristna traditionen behöver attityder av vördnad och ödmjukhet inte innebära specifika beteendeformer såsom de observeras inom de ortodoxa, romersk-katolska eller högkyrkliga anglikanska gudstjänsterna, i vilka de troende må buga, knäböja, kasta sig ner, ge lovprisning, tacksägelse och välsignelse och, genom åkallan, söka välsignelse i gengäld. Inom kristendomen finns det många rörelser vilka följer olika bruk: Kväkarna utgör ett övertygande exempel. Kväkare möts på ett vördnadsfullt sätt men engagerar sig inte i formell tillbedjan, såsom fastställd eller uttalad bön, sjungande av hymner eller mässande av psalmer. Ofta förrättar de hela mötet i tystnad.

VIII.V. VARIATIONER INOM DYRKAN – CHRISTIAN SCIENCE

För det fjärde: inom kristendomen har det funnits en tendens både inom de äldre, etablerade kyrkorna och inom en variation av relativt nyligen uppstådda grupper, att gudsidén bör uttryckas i allt mer abstrakt form. Då några av de mer framstående moderna teologerna har

omdefinierat gudsföreställningarna, ofta genom att eliminera idén om Gud som person (se ovan, avsnitt IV.III.), har äldre föreställningar om dyrkan för en del börjat te sig anakronistiska. Opinionsmätningar visar att en stadigt ökande andel av dem som tror på Gud trots det inte tror på Gud som en person; de hävdar att Gud snarare är en kraft. Inom nyligen uppstådda religiösa rörelser finns det ibland former av ”dyrkan” som är anpassad för dessa mer moderna, abstrakta gudsuppfattningar. Ett exempel är Christian Science. Då denna rörelse, vilken antedaterar Scientology med över sjuttio år, har många karaktärsdrag gemensamt med Scientology, och då Christian Science länge varit erkänd som religion, kommer denna rörelses attityd mot dyrkan att bli mer fullständigt utforskad. Inom Christian Science definieras Gud som ”princip”, ”liv”, ”sanning”, ”kärlek”, ”sinne”, ”ande”, ”själ”. Dessa opersonliga abstraktioner kräver inte manifesteringar av underkastelse eller vördnad och sådana benägenheter ges endast ett begränsat uttryck i Christian Science gudstjänster. Mary Baker Eddys (grundare av Christian Science) uppfattning av dyrkan representeras i dessa citat från hennes textbok *Science and Health with Key to the Scriptures* [Vetenskap och hälsa med nyckel till Skriften]:

Hörbara böner kan aldrig ersätta andlig förståelse ... Långa böner, vidskepelse och trosbekännelser, stympar kärlekens starka bojor och kläder religionen i mänsklig form. Oavsett hur dyrkan materialiseras så hindrar den människans andliga utveckling och håller henne från att visa sin kraft över felande. [sidorna 4–5]

”Älskar du Herren din Gud med allt ditt hjärta, och med hela din själ och med hela ditt sinne?” Detta bud innehåller mycket, även övergivandet av all enbart fysisk känsla, tillgivenhet och dyrkan. [sidan 9]

Jesu historia skapade en ny kalender vilken vi kallar den kristna eran; men han etablerade ingen ritualistisk dyrkan. [sidan 20]

Det är sorgligt att frasen helig gudstjänst kommit att så generellt betyda offentlig dyrkan istället för dagliga dåd. [sidan 40]

Vi dyrkar andligt endast då vi upphör att dyrka fysiskt. Andlig hängivenhet är kristendomens själ. Dyrkan genom ett medium av materia är hedendom. Judiska och andra ritualer är endast en blek skugga av äkta dyrkan. [sidan 140]

Israeliterna koncentrerade sina tankar på materien i sina försök att dyrka det andliga. För dem var materien substans och anden skugga. De ämnade dyrka anden på ett materiellt sätt, men detta visade sig vara omöjligt. De kanske åberopade

Jehova men deras bön visade inga tecken på att bli hörd då de inte fullt tillräckligt förstod Gud för att kunna demonstrera hans helande makt. [sidan 351]

Även om scientisterna använder Fader vår inom församlingen är den bönen omstöpt till ett antal bekräftelser i enlighet med Eddys lära. Tyst bön är inom Christian Science en bekräftelse på och inte åkallan av ”sanningar”: Gud är en ”princip” som skall demonstreras, inte en ”varelse” som skall lugnas eller blidkas. Sålunda skiljer sig dyrkan inom Christian Science i form, stämning och uttryck från dyrkan inom andra kyrkor.

VIII.VI. DYRKAN DEFINIERAT GENOM DESS MÅL, INTE GENOM DESS FORMER

De föregående kommentarerna om variationer inom dyrkan visar på behovet av – om alla lämpliga, empiriska belägg borde tas i beaktan – en mycket bredare definition på dyrkan än den som begränsas av, eller är beroende av, en specifik traditions antaganden. Den kristna kyrkans traditionella former uttömmar inte alla de varierande sätt på vilka dyrkan kan gå till, och går till (även inom kristna kyrkor). En distinktion måste göras mellan dyrkans externa former (vilka må vara specifika, lokala, regionala eller nationella) och dyrkans syfte, vilket vi må representera som universellt. Dyrkans syfte är att etablera en harmoni mellan utövaren och det övernaturliga yttersta (varelse, föremål, lag, princip, dimension, ”varandets grund”, eller ”omsorg”) hur nu än detta yttersta upplevs av den religiösa samling till vilken utövaren hör, med hennes slutliga uppnående av frälsning eller upplysning som mål. Genom att betona att dyrkans definierande karaktärsdrag ligger i dess syfte klagörs dyrkans olika formers kulturella relativitet. Då dyrkan väl definierats med referens till dess målsättningar, kan vi förstå varierande föreställningar rörande det yttersta, från avgudabilder till transcendentala lagar. Sålunda dyrkas en avgudabild som ett despotiskt väsen vilket utför tjänster eller åsamkar skada; dyrkan av en antropomorfisk gudom snarare betonar en relation av tillit, men också av beroende; dyrkan av mer sofistikerade föreställningar om ett högsta väsende lägger mindre vikt på gudomens känslomässiga ombytlighet och betonar sökandet efter sinnelagets harmoni i enlighet med mer generella, etiska principer; dyrkan av en helt abstrakt yttersta sanning, lag eller dimension har tendens att hänge sig åt kunskapens spridande, uppnående av upplysning och förverkligande av människans hela potential. Alla dessa vida varierande, utpekade mål kan ses som del av människans sökande efter frälsning, oavsett hur olik frälsningen i sig än föreställs. Vördnad inför det yttersta, för människans ”varandets grund”, hur den nu än avbildas, är ett generellt drag av respekt och omsorg för livet vilket inte är beroende av några särskilda, kulturbundna beteendeformer eller normer.

VIII.VII. NEDGÅNG AV DYRKANS POETISKA FORM

I multireligiösa samhällen måste begreppet för vad som innefattar dyrkan uttryckas i abstrakta ordalag om religionens mångfald skall kunna bli tillbörligt erkänd. Nyliga och fortsatta religionstrender går mot uttryck som är abstrakta och lättare att göra allomfattande. Detta är sant inte enbart om framstående teologer och prästerskapet, utan är också uppenbart inom många nya religiösa rörelser. I en vetenskaplig och teknologisk era har människans föreställning om det gudomliga, eller av det yttersta, haft en tendens att förstås i ordalag som i sig är mer i överensstämmelse med vetenskaplig och teknisk erfarenhet även då denna typ av språk och begreppsutformning står i kontrast till det traditionella, poetiska bildspråk som en gång var typiskt för religiösa uttryck. Den poetiska formen håller stadigt på att överges inte enbart inom nya rörelser, utan också inom de så kallade traditionella kyrkorna, vilket kan ses i den romersk-katolska kyrkans reformer sedan Andra Vatikankonciliet och i ersättandet av Church of Englands Book of Common Prayer med prosaiska, folkliga och familjära uttrycksformer. Utanför dessa kyrkor, inom rörelser utan förpliktelsen mot en redan rudimentär respekt för tradition, har skapandet av nytt språk och nya liturgiska former åtnjutit en ännu större frihet. Bland dessa rörelser återfinns Scientology.

VIII.VIII. KOMMUNIKATION SOM DYRKAN

Scientology presenterar en verkligt abstrakt föreställning om det Högsta väsendet i den åttonde dynamiken. Scientologer söker utvidga sitt medvetande och förståelse till att omfatta alla varandets dimensioner, i syfte att hjälpa, och vara del av, det Högsta väsendets eller oändlighetens överlevnad. Scientologer visar vördnad för livet, och erkänner Gud som varandets yttersta grund, men detta erkännande innefattar ingen speciell form av beteende som alls bär någon nära liknelse med de handlingar som anses som ”dyrkan” inom de traditionella kristna kyrkorna. Scientology är en rörelse som omfattar folk av varierande religiös bakgrund; vilket betonar nya föreställningar om skapelse, meningen med livet och frälsning; och dess lära hämtar inspiration från mer än en av de stora religiösa traditionerna och likaså från en bredd av vetenskapliga inriktningar. Det vore därför klart lämpligt att Scientology presenterar sina teorier i abstrakta och universella ordalag och att dess föreställning om dyrkan tillmötesgår dessa perspektiv. Den allmänna inställningen har uttryckts på följande sätt: ”I Scientology definierar vi dyrkan i form av kommunikation. Den som kunde dyrka på ett effektivt sätt vore den som anser sig kapabel att överbrygga avstånden och kommunicera med det Högsta väsendet” [*Scientology as a Religion*, sidan 30].

Scientologys kvintessens ligger i förståelse genom kommunikation – kommunikation med thetanens eget förflutna och med omgivningen, och må på det sättet liknas vid den kommunikation som försiggår inom den kristna dyrkan, den kommunikation som individen genom bönen och nattvarden söker med gudomen, då hon verkligen, som de traditionella kyrkorna uttrycker det, betar sig som en ”kommunikant”. Syftet är i stort detsamma – individens rening och själens rehabilitering som del av en långsiktig frälsningsprocess. Inom Scientology finns det två fundamentala former av sådan kommunikation – auditering och utbildning.

Auditering, vilket sker som privat kommunikation mellan individen och hans (thetanens) förflutna, förmedlas av auditören och E-metern men är i grunden en process ämnad att bringa individen mot bättre harmoni med sitt sanna och ursprungliga jag, vilket på detta sätt söker etablera kontakt mellan individen och en fundamental, andlig verklighet.

Utbildning i Scientology-skrifterna är kommunikation med de fundamentala sanningarna och existensens grunder. Genom ökad förståelse kan individen söka bättre kommunikation med sitt fundamentala jag, med andra och med hela livet. Dessa aktiviteter delar också element karaktäristiska för dyrkan, även om sådana aspekter som dyrkan (av en gudom), föräldrade omsorger avseende hans blidkande och de uråldriga procedurerna för åkallan har, inom det moderna begreppet, ersatts.

VIII.IX. SCIENTOLOGYS ÖVERLEVNADSMÅL

Det nyckelord som avslöjar ändamålet med de gudstjänster som förrättas i ett Scientology-kapell är ”överlevnad”, ett begrepp med upprepad betoning inom Scientology-litteratur. ”Överlevnad” är dock enbart en modern synonym för det gamla religiösa begreppet ”frälsning”, då frälsning är dyrkans primära mål inom alla religioner, som etablerandet av harmoni mellan en mäktig gudom och en beroende utövare, vilket resulterar i försvagandet eller förgörandet av ogynnsamma och onda upplevelser och i mångdubbling av fördelar, och kulminerar i den slutgiltiga behållningen av fortsatt liv. Scientology ägnar sig åt thetanens frälsning, dess befrielse från materiens, energins, rummets och tidens belastning och, inom en mer närliggande tidsrymd, åt dess kapacitet att övervinna kroppsliga handikapp och vardagslivets skiftningar. Thetanen, som den mellanmänniska essensen eller själen, existerade innan den fysiska kroppen och har utsikter att överleva denna. Denna överlevnad är slutgiltigt sammanlänkad med den åttonde dynamikens, det Högsta väsendets, överlevnad och till Scientology-auditering och -utbildning, avsedda att förhöja medvetandet om denna yttersta verklighet. Utövningen är sålunda ett tillfälle för deltagarna att förnya och förstärka sitt igenkännande av det övernaturliga. I den vidare betydelse som vi har undersökt ovan, är det ett tillfälle för dyrkan och upplysning.

VIII.X. AUDITERING OCH UTBILDNING

Scientologys grundläggande aktiviteter är auditering och utbildning. Dessa är den andliga frälsningens förmedlare. Endast genom dessa medel kan thetanen – det vill säga individen – befrias och uppnå det andliga stadiet av att vara ”orsak” i livet och med den fysiska världen. Auditering, vilken låter individen konfrontera sitt eget förflutnas lidande och trauma, hjälper honom att ta kontroll över sitt liv och befriar honom från det reaktiva sinnets irrationella impulser. Sålunda, genom att bli auditerad, kan preclearn sägas ha påbörjat en spirituellt sökande efter frälsning, vars behållning assimileras, och vilken slutligen leder till ett tillstånd i vilket thetanen upphör att vara ”upprörd” över fysiska betingelser (MEST). Ett sådant spirituellt sökande, med frälsning som sitt slutliga mål, även om de externa formerna och de doktrinära specifikationerna må vara avvikande, är all världens avancerade religioners överskuggande, centrala angelägenhet.

Utbildningen riktas mot att kommunicera visdom till dem som söker upplysning, likaså till dem som engagerar sig i att hjälpa andra i deras strävan att uppnå frälsning. I dessa processer finns det outtalade kravet att individen skall bemöta sina egna smärtsamma, förflutna upplevelser och skall överkomma tendenser att beskylla andra för sina egna brister. Utbildning för detta ändamål åstadkoms genom en serie av hierarkiskt graderade kurser i vilka den studerande lär sig och förfinar auditeringens tekniker, vilka, då en lämplig standard väl uppnåtts, anses vara effektiva för tillämpning på alla preclears. Utbildning organiseras som ett intensivt program och alla som bevittnat den koncentrerade hängivenheten hos dem som genomgår utbildningskurserna, vilket jag gjort under besök i Scientology-kyrkan på Saint Hill Manor, kan inte annat än bli imponerad av den målmedvetenhet och seriösa läggning som de studerande uppvisar, vilket naturligtvis är en religiös förpliktelse.

VIII.XI. SEGERDALS MISSTAG

Scientology är en religion med en organisation som i första hand inte är på traditionella församlingslinjer. Vid en tidpunkt då, inför den samtida kommunikationsrevolutionen, etablerade kyrkor börjar inse begränsningarna i församlingens strukturer och experimenterar med andra mönster för religiös dyrkan, har Scientology redan utvecklat en ny och mer intensiv procedur av andligt förrättande. Det personliga förhållande som krävs av auditering och det intensiva systemet för utbildning av auditörer utgör ett mönster för omsorg om andliga framsteg för varje specifik individ som vida överstiger, i pastorsomsorg, vad som helst som skulle kunna erbjudas med konventionella former av församlingsprästerskap.

I strid mot vanlig förståelse, har statusen hos Scientology's metoder såsom dyrkan ändå tagits upp i domstolar. I ett tidigt fall, *Regina kontra registrator – offentlig ena part Segerdal och en annan*, 1970, var den centrala frågan huruvida en byggnad som Scientology-kyrkan hade i East Grinstead uppfyllde kraven för en ”plats att mötas för religiös dyrkan” med tanke på att de tjänster som kyrkan genomförde överensstämde med kriterier som hölls för att fastställa vad som utgjorde dyrkan. Dessa tjänster bestod av sådana ceremonier som veckoliga predikningar och andra sammankomster, dop, begravningar och bröllop. Även om Lord Denning i detta fall fastslog att just dessa tjänster inte utgjorde dyrkan, ligger i själva verket kärnan i religiös utövning i Scientology-kyrkan i procedurerna för auditering och utbildning. För scientologer är det i sådana aktiviteter dyrkan inträffar – kommunikation med andlig verklighet – inte i tjänsterna som domstolen i Segerdal riktar sig till. Naturligtvis kanske dessa aktiviteter av dyrkan inte överensstämmer med den modell som åberopas av domstolar som har kristen dyrkan i åtanke, eftersom det inte är en sådan aktning för en gudom men det är dyrkan i förståelse av dess utövare.

Det framgår av vad som har föreslagits ovan (avsnitten VIII.I–VIII.VI) att alla religioner inte på något sätt postulerar ett högsta väsende. I Segerdal-fallet, hänvisade Lord Denning till buddismen som ett undantag från den princip han stödde, och sade att det kanske finns andra undantag. Varför skulle inte Scientology vara ett av dem? Om det finns undantag, ogiltigförklaras då inte själva principen i fråga och definitionen som används därmed? Tendensen att återvända, trots diskussion om undantag, till betoning på ett Högsta väsende som en nödvändig ingrediens i dyrkan indikerar i vilken utsträckning kulturellt betingade antaganden består trots motstridiga bevis från andra kulturer. I själva verket bekräftar Scientology naturligtvis ett Högsta väsende, men uppfattar denna entitet som någonting som inte lätt kan förstås, och med vilken kommunikation, i det här stadiet av mänsklig upplysning, är en ovanlig sak. Så även om Scientology postulerar ett Högsta väsende, antas det inte att människor normalt kan göra anspråk på att ha ingående kunskaper om det. Detta i sig vittnar om en form av ödmjukhet som ibland brister i religioner där individer uppmuntras att göra våghalsiga påståenden om att veta Guds vilja och sinne.

Med tanke på denna begränsade förståelse av det Högsta väsendet, blir det opassande med attityder av beroende, bekantskap i kristendomen, tillsammans med hyllande, vördnad, beröm och uppmaning. De skulle vara mindre lämpliga för kristna som visat sitt stöd åt de formler som definierar det Högsta väsendet som framförs av avancerade moderna teologer (se avsnitt IV.II). Vördnad saknas inte bland scientologer som tar själva skapandet som ett föremål för vördnad, men utan en Gud som uppfattas i antropomorfiska termer, blir elementen och formen av dyrkan i den judisk-kristna traditionen oanvändbar. När kärnan

i dyrkan ses som dess syfte och mål, snarare än dess yttre former, är det inte svårt att medge scientologiska metoder som en form av tillbedjan.

IX. DEN AV AKADEMIKER UTFÖRDA BEDÖMNINGEN AV SCIENTOLOGY

IX.I. AKADEMISKA BEDÖMNINGAR AV VAD RELIGION ÄR

Akademiska bedömningar av vad religion är baseras ytterst på observation av mänskligt beteende: de observerbara fenomenen tillhandahåller riktiga empiriska bevis för att avgöra om det visar på en religion såsom den utövas. Utvecklingen av kunskapsområden som är fast bundna till objektivitet, avskildhet och etisk neutralitet, och nedgången i påverkan av de normgivande tillvägagångssätten (vanligen i teologi) har gett nya baser för bedömning av vad som utgör religion.

IX.II. SCIENTOLOGYS RELIGIÖSA STATUS BEDÖMD AV AKADEMIKER

Akademiska sociologer, i vars fält det objektiva studiet av religiösa rörelser faller, erkänner i allmänhet Scientology som en religion. En essä om Scientology ingår i *Religious Movements in Contemporary America*, redigerad av Irving I. Zaretsky och Mark P. Leone, (Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall, 1973), där författaren utan tvekan syftar på Scientology som religion. I ett verk redigerat av den brittiska sociologen, Eileen Barker, *Of Gods and Men: New Religious Movements in the West*, (Macon, Georgia: Mercer University Press, 1983), diskuteras Scientology utan problem som en religion i tre av fyra avhandlingar som ägnar uppmärksamhet åt just den rörelsen. I den fjärde avhandlingen (*Participation Rates in New Religious and Para-religious Movements* av Frederick Bird och William Reimer från Concordia University, Montreal), hänvisas Scientology till i *förbigående* som en ny terapirörelse och, underförstått, para-religiös rörelse. Men författarna säger om Scientology och några andra grupper att de hade inkluderats ”för att de i sin symbolik och ritual, på slående liknande sätt, försöker föda en reservoar av helig kraft inom varje person ...” (sidan 218). I ett annat arbete, också redigerat av Eileen Barker, *New Religious Movements: A Perspective for Understanding Society*, (New York: Edwin Mellen Press, 1982), nämns Scientology endast kort av några av de olika författarna, men ingenstans finns det något förslag om att Scientology är något annat än en religiös rörelse, och ingår i en ordlista över nya religiösa rörelser i slutet av volymen.

I en kort studie som ägnas åt sekterism av författaren, [Bryan Wilson, *Religious Sects*, (London: Weidenfeld; och New York, MacGraw Hill, 1970)] som presenterade en klassificering av olika typer av sekter, ingick Scientology: Jag betraktade den (och betraktar den fortfarande) som otvivelaktigt ett religiöst samfund. I det arbetet klassificerades Scientology som av liknande sociologisk typ som Christian Science, Theosophy, Aetherius Society och olika New Thought-rörelser (såsom Church of Religious Science, Unity School of Christianity, och Divine Science).

År 1990 publicerade jag en bok, *The Social Dimensions of Sectarianism*, (Oxford: Clarendon Press), en samling studier av olika sekter och nya religiösa rörelser. Ett kapitel med titeln ”Scientology: A Secularized Religion”, ägnas specifikt åt frågan om Scientology skulle kunna anses vara en religion och drog slutsatsen att Scientology verkligen borde bli erkänd som en religion, och en som omfattade begrepp och levnadsregler som överensstämmer med det samtida sekulariserade och rationaliserade samhället.

Mer nyligen gjorda sociologiska studier antar samma hållning. Således tvekar inte dr Peter Clarke, direktör för centret för nya religioner på King’s College, London, i bedömningen av storlek och tillväxt av nya religiösa rörelser i Europa, i sin bok *The New Evangelists* (London: Ethnographica, 1987), att innefatta Scientology som religion. I sin bok, *Cult Controversies: Societal Responses to the New Religious Movements*, (London: Tavistocks, 1985), använder professor James A. Beckford, nu professor i sociologi vid universitetet i Warwick – som en gest mot allmänhetens förutfattade meningar – termen ”sekt”, men han gör det enbart efter att ha avsvärjt nedsättande kopplingar i detta språkbruk. Viktigare är dock det faktum att han utan någon begränsning bekräftar att Scientology är en religion. Han skriver (sidan 12): ”Sociologer är oeniga om den lämpliga beteckning för religiösa grupper såsom Unification Church, Scientology, Guds barn, och International Society for Krishna Consciousness ...” Den oenigheten gäller om sådana rörelser bör betecknas som sekter, kultur, eller helt enkelt som nya religiösa rörelser – men att de alla är religioner, det gör Beckford klart för läsaren. Den mest auktoritativa av alla, professor Eileen Barker i London School of Economics, och grundare och tidigare direktör för INFORM (Informationsnätverket för fokus på nya religiösa rörelser), en organisation som direkt stöds ekonomiskt av inrikesdepartementet, skrev en bok, *New Religious Movements: A Practical Introduction* (London: Her Majesty’s Stationery Office, 1989), speciellt avsedd att tillhandahålla allmänheten (och särskilt de anhöriga till omvända) med korrekt information om nya religioner och hur man handskas med dem. I det arbetet tar hon det som givet att Scientology är en del av hennes ämne som religion (sidan 147) och inkluderar Scientology-kyrkan i en bilaga där tjugosju nya religiösa rörelser beskrivs.

IX.III. ÄR SCIENTOLOGY EN RELIGION? – PROFESSOR FLINN

I en samling avhandlingar redigerade av jesuitsociologen, professor Joseph H. Fichter, S.J., Loyola University, New Orleans, (*Alternatives to American Mainline Churches*, New York: Rose of Sharon Press, 1983), riktar sig Frank K. Flinn, nu biträdande professor i religionsvetenskap vid Washington University i St. Louis, Missouri, direkt på frågan om Scientologys religiösa status mycket detaljerat. Han överväger först Dianetics religiösa status:

Många bedömare hävdar att Scientology är en mental terapi förklädd till religion. Den springande frågan är dock om man kan separera terapi från religion eller till och med från filosofi genom en hård och fast regel. Ordet *therapeuo* (att läka, bota, återställa) används ofta i Nya testamentet, och hänvisar till både de andliga och fysiska helbräddagörelsens gåvor hos Jesus från Nasaret ...

Även om Dianetics hade religiösa och andliga tendenser, var den ännu inte en religion i ordets fulla bemärkelse ... Dianetics lovade inte det som kan kallas "transcendentala" belöningar som det normala resultatet av sin terapi. Den lovade dock "omvandlad normal" belöning ... För det andra, i rörelsens Dianetics-stadium, spårades engram tillbaka till fosterstadiet i sin början ... För det tredje hade Dianetiken bara fyra "dynamiker" eller "drivkrafter för överlevnad" – självet, sex, gruppen och mänskligheten ... För det fjärde använde inte auditeringsteknikerna i Dianetics-fasen "E-metern".

Det har förekommit mycket debatt om när Scientology började vara en religion. Man kan peka på införlivandet av Hubbard Association of Scientologists i Phoenix, Arizona, år 1952, och sedan till etableringen av Founding Church of Scientology år 1954. Den juridiska föreningen säger oss dock inte när det specifikt religiösa begreppet formades i kyrkans självförståelse. Men sådana diskussioner påminner en av 1800-talets diskussioner om när kristendomen började: under Jesu liv? Vid pingst? Genom överseende av Paulus och apostlarna? (sidorna 96–7)

Flinn överväger sedan de fyra faktorer som beskrivs ovan i övergången från Dianetics och Scientology, och noterar att den första faktorn, skiftet till transcendentala mål, kännetecknas av skiftet från målet "Clear" till målet att etablera "Opererande thetan" och tillägger: "begreppet 'thetan' syftar inte längre på ett mentalt tillstånd, utan är en analog med det kristna begreppet 'ande' eller 'själ' som är odödlig och ovanför både hjärnan och sinnet." (sidan 98) För det

andra relaterade engram nu till tidigare liv. För det tredje, lades nya dynamiker till för att inkludera överlevnad av djur, det materiella universum, anden och oändligheten. Och för det fjärde hade E-metern införts, om vilken han säger: ”Ur det perspektiv jag föreslår, ... ses användningen av E-metern bättre som ett ’teknologiskt sakrament’. Precis som kristna definierar ett sakrament (t.ex. dop) som ett ’utvändigt och synligt tecken på invändig eller osynlig nåd’, så ser scientologer E-metern som ett yttre och synligt tecken på ett inre och osynligt tillstånd (’Clear’).” (sidan 99)

Flinn tillägger denna ytterligare kommentar:

Ordet religion härrör från *religare* vilket betyder ”att binda fast”. Detta leder mig till den breda definitionen av religion som ett system av övertygelser uttryckt i form av symboler som binder samman enskilda människors liv och/eller grupper, som ges i en uppsättning religiösa bruk (ritualer), och som upprätthålls av ett organiserat sätt att leva. Trosuppfattningarna och de religiösa bruken och sättet att leva binder samman människors liv för att ge deras existens yttersta betydelse. Medan alla religioner har rudimentära element av alla tre aspekterna, betonar en del, till exempel organisatoriska system, eller sätt att leva, över trossystem eller ritualutövningar. I Scientology ser vi ett exempel på hur en grupp som började med religiös utövning (auditeringsteknikerna), snart utvecklade en stark kyrklig struktur, och endast då formaliserades dess trossystem i Scientology-kyrkans trosbekännelse. Detta betyder inte att trossystemet inte är latent i tidigare faser av kyrkans utveckling. Det hade helt enkelt inte sammanställts på ett formellt sätt [i det sätt på vilket] organisationsteknologin var från början. (sidorna 104–5)

Genom ”stark kyrklig struktur” anspelar Flinn på Scientologys allmänna organisation, dess system av hierarkiskt ordnade kurser och auditeringsprocedurer.

X. SCIENTOLOGY OCH ANDRA TROSINRIKTNINGAR

X.I. NÅGRA LIKHETER MELLAN SCIENTOLOGY OCH ANDRA TROSINRIKTNINGAR

Scientology avviker radikalt från traditionella kristna kyrkor och avvikande sekter i frågor om ideologi, utövning och organisation. Men med det breda synsätt som måste råda inom

ett multikulturellt och multireligiöst samhälle, är det uppenbart att Scientology på alla väsentliga punkter intar en position som ligger mycket nära de rörelser vilka otvetydigt är religioner. Ideologiskt har den betydande likheter med hinduismens sankhyaskola. Inom församlingens aktiviteter, vilka dock har en mycket mindre central betydelse jämfört med den inom icke-konformistiska rörelser, finns det trots allt viktiga punkter inte olika de icke-konformistiska samlingarnas. Syftet med dess frälsningsdoktrin är emfatiskt metafysisk och liknar på vissa sätt de som finns i Christian Science.

X.II. DUBBELT MEDLEMSKAP

Ett av Scientologys distinkta kännetecken är att dess medlemmar inte avkrävs att överge andra religiösa läror och anslutningar när de börjar med Scientology. Från detta särdrag skulle man kunna dra slutsatsen att Scientology nöjde sig med att endast vara en extra eller supplementär samling av tro och utövning, men en sådan slutsats vore obefogad. Jag har talat med överordnade kyrkofunktionärer och individuella scientologer om denna aspekt i Scientology och deras svar var att även då exklusivitet inte är ett krav, så uppstår det som en del av utövandet. Då man blir mer involverad i Scientology överger man, enligt dem, oundvikligen sin tidigare tro. Exempelvis visar mina erfarenheter att en jude som blir scientolog kan förbli ansluten till judendomen av kulturella skäl och firar kanske judiska högtider med sin familj och sina bekanta, men han eller hon skulle inte praktisera eller tro på judisk teologi. Denna förklaring verkar vara riktig från min synvinkel som forskare. Scientologer ser sin tro som en komplett religion vilken kräver sina medlemmars hängivenhet.

Vidare, då det är karaktäristiskt för den judisk-kristna-muslimska traditionen att det religiösa åtagandet är exklusivt och att multipla medlemskap inte tolereras, är denna princip långt ifrån universell inom religionerna. Det krävs inte inom hinduismens och buddismens flesta inriktningar. Buddha förbjöd inte dyrkandet av lokala gudar. Hinduismen är tolerant avseende flerfaldiga lojaliteter. I Japan räknar många människor sig som både buddister och shintoister. Symbios mellan religioner är ett känt fenomen och på sätt och vis har det också inträffat inom kristendomen (som exempel, vissa anglikanska biskopars tolerans av spiritualismen eller pingströrelsen, även då den officiella doktrinen inte specifikt tillmötesgick dessa trossystem). Det faktum att Scientology intar en annorlunda hållning när det gäller dubbelt eller multipelt medlemskap jämfört med den som västerländsk kristendom konventionellt intar, är inte ett giltigt skäl för förnekande av dess status som religion.

X.III. SCIENTOLOGYS EXOTERISKA OCH ESOTERISKA INSLAG

Allmänhetens bild av Scientology passar inte in i de generella stereotyperna för religion. Dess litteratur kan delas in i en vitt cirkulerad exoterisk litteratur och en esoterisk litteratur. Den exoteriska litteraturen befattar sig huvudsakligen med Scientologys metafysiska grundprinciper och deras praktiska tillämpning när det gäller att hjälpa människor att klara av sina problem med kommunikation, relationer och med upprätthållandet av intelligens, förnuft och positiv orientering gentemot livet. Den begränsade samlingen av esoterisk litteratur vilken endast avancerade Scientology-studerande ges tillgång till, presenterar både en mer komplett redogörelse för religionens metafysik och mer avancerade auditeringsprinciper. Den lägger i större detalj fram teorin om theta (den ursprungliga tanken om ande); dess nedbrytning av att involveras i det fysiska universumet av materia, energi, rum och tid i de tidigare livens process; och visar vägen på vilken människan kan förvärva – mer exakt, återfå – övernaturliga krafter. Endast långt avancerade scientologer anses kapabla att inse vidden av denna framställning av trossystemet och att fullt begripa de högre nivåernas auditeringsprocedurer som läggs fram inom den esoteriska litteraturen.

Genom skiljandet av exoteriska och esoteriska läror är Scientology inte på något sätt unik bland religionerna. Enligt principen formulerad av Jesus ”Jag hade ännu mycket att säga eder, men I kunnen icke nu bära det” (Johannes 16:12) och av Paulus för att skilja stadig mat för rutinerade troende från mjölk för barn (I:a Korinthierbrevet 3:1–3; och Hebréerbrevet 5:12–14), har olika kristna rörelser bibehållit en distinktion mellan elementära och avancerad doktriner och utövning. Den generella gnostiska traditionen i kristendomens utkanter var direkt förpliktad mot bevarandet av esoterisk doktrin, och samtida rörelser ibland kategoriserade av forskare som av ”gnostisk sekttyp”, gör vanligen sådana distinktioner. Ett exempel är Christian Science vars generella lära utvidgas av ämnen som de som strävar efter att bli erkända praktiker undervisas i av designerade lärare i specialklasser, vars innehåll är konfidentiellt. Bortsett från dessa fall, ger mormonkyrkan tillträde till sina speciella ceremonier endast till de mormoner med gott anseende och som får tillstånd från sin biskop: detta visar bland annat att de givit tionde till kyrkan; inga andra tillåts bevittna dessa ritualer. Nära den protestantiska huvudströmningen, avslöjar pingstkyrkan den fulla betydelsen av sin lära och sitt praktiserande av ”andens skänker” oftast endast vid designerade gudstjänster och inte under de möten som avser att attrahera den ”icke-pingstliga” allmänheten. Berättigandet för sådan differentiering är också en undervisningsprincip – avancerat material är tillgängligt endast för dem som har genomgått tidigare och mer elementär undervisning, vilket gör

det möjligt för dem att införliva högre nivåers undervisning. Det är denna position som intas av Scientology, vars lära avkräver den studerande ett koncentrerat och systematiskt bemödande.

XI. KÄNNETECKNEN PÅ RELIGION TILLÄMPADE PÅ SCIENTOLOGY

XI.I. ELIMINERINGEN AV KULTURELLA FÖRDOMAR

Det finns olika, distinkta svårigheter med att bedöma nya religiösa rörelser. En av dem är att det inom de flesta samhällen finns ett framhävande av ålderdomlighet och tradition. Religiös användning och uttryckssätt legitimeras ofta genom specifik hänvisning till tradition. Nydaning av religiösa mål är inte enkelt att vare sig främja eller acceptera. Ett andra problem ligger i den ortodoxa inriktningens starkt normgivande inställning (speciellt inom den judisk-kristna-islamiska traditionen) vilken förbjuder avvikare och vilken använder ett nedsättande språk i sin beskrivning av dem ("sekt", "kult", "icke-konformistisk", "avvikare" etc.). Ett tredje problem anspelades på i föregående avsnitt, nämligen att det är märkligt svårt för dem som växt upp inom ett samhälle och inom en religiös tradition att förstå andras trossystem, att känslomässigt identifiera sig med deras religiösa strävanden och att erkänna legitimiteten av deras uttryckssätt. Religiösa idéer kapslar in vissa kulturella fördomar och skapar skygglappar. Men i försöket att tolka en rörelse som Scientology är det outhärligt att dessa hinder kan igenkännas och övervinnas. Detta innebär inte att man för att förstå en samling religiösa idéer måste acceptera dem som sanna, utan att en viss harmoni måste etableras om andras religiösa övertygelser skall kunna visas tillbörlig respekt.

XI.II. FALLET FRAM TILL NU

Den föregående diskussionen är nödvändigtvis långtflygande och diskursiv, i förbigående sagt involverande jämförelser med andra religiösa rörelser och en genomgång av litteratur producerad av scientologer och litteratur om Scientology skriven av akademiska bedömare. Scientologys historik, doktrin, bruk och religiösa organisation och dess moraliska konsekvenser har kort överblickats, med speciell uppmärksamhet på de sidor som mest ifrågasätts i den nuvarande bedömningen av rörelsens religiösa status. En sådan bedömning, i vilken många relevanta överväganden förts fram, tillfredsställer påståendet om Scientology som religion. Dock, då vi försökt (avsnitt II.I ovan) att i abstrakta, generella ordalag lägga fram de kännetecken och funktioner som finns i stort omlopp, och sålunda är av hög sannolikhet,

inom religiösa system, är det nu lämpligt att använda sig av denna modell som en mätstandard för Scientologys anspråk på religion. Det finns vida skillnader mellan den terminologi som används av Scientology och den som specificeras av modellen, men detta må, åtminstone i viss utsträckning, vara fallet med många – kanske alla – religiösa rörelser. I vilket fall som helst, genom de använda begreppens abstrakta och generella natur torde det vara möjligt att uppfatta, utan större svårigheter eller med risk för oenighet, i vilken grad Scientology svarar mot de önskemål som finns i vårt inventarium.

XI.III. RELIGIONKÄNNETECKNETS LJUS KASTAT ÖVER SCIENTOLOGY

Vi jämför nu Scientologys attribut med kännetecknen och funktioner från sannolikhetens inventarium av innehåll och funktioner i religion såsom anges i avsnitt II.I ovan. Vi utmärker de punkter vilka Scientology motsvarar som Överensstämmande eller Kvalificerat överensstämmande; de som inte motsvaras märks som Icke överensstämmande eller Icke kvalificerat överensstämmande och övriga fall som Obestämd.

- a) Thetaner är krafter som överskrider den normala sinnesuppfattningen. Det noteras också att Scientology bekräftar ett Högsta väsendes existens. Överensstämmande.
- b) Scientology postulerar att thetanen skapade världsordningen. Överensstämmande.
- c) Thetaner besitter mänskliga kroppar vilket innebär fortgående medling med den fysiska världen. Överensstämmande.
- d) Thetanerna verkade innan den mänskliga historiens förlopp, påstås ha skapat det fysiska universumet och besitter kroppar för sitt eget nöjes skull, för identitet och för spelets tjuvning. Detta är dock ett vagt syfte och Scientologys Högsta väsende påstås inte äga något definitivt syfte. Kvalificerat överensstämmande.
- e) Thetanens aktiviteter och den mänskliga aktiviteten är identiska. Thetanens framtida liv kommer att bli djupt berört på så sätt att den vinner frigörelse från det reaktiva sinnet och på samma gång blir djupt berörd av samma process i det nuvarande livet. Överensstämmande.
- f) Auditering och utbildning är medel genom vilka individen kan påverka sitt öde, säkerligen i detta livet och i de kroppars liv vilka hon senare kan komma i besittning av. Överensstämmande.

- g) Ritualer som symbolik i dyrkans traditionella mening (t.ex. den katolska mässan) är inom Scientology minimala och rudimentära, såsom bland kväkarna, men existerar trots det. I vilket fall som helst, genom att inta en konservativ hållning kan vi anse denna punkt vara Obestämd.
- h) Blidkande handlingar (t.ex. offer och botgöring) saknas inom Scientology. Individerna söker visdom och andlig upplysning. Icke överensstämmande.
- i) Uttryck för hängivenhet, tacksamhet, hyllning och lydnad gentemot ett övernaturligt väsen saknas nästan helt, utom i de övergångsritualer som åläggs inom Scientology. Icke överensstämmande.
- j) Även då Scientology har ett distinkt språk som utgör ett medel för förstärkning av gruppens interna värderingar, och då texterna eller L. Ron Hubbards lärosatser anses heliga i ordets populära bibetydelse, så kan detta inte vara förenligt med den tekniska betydelsen av helig som ”avskilda och förbjudna ting”. Icke överensstämmande.
- k) Tillfällen för firande eller botgöring är inte starka kännetecken för Scientology, men under senare år har rörelsen utvecklat ett antal minneshögtider, innefattande L. Ron Hubbards födelse, dagen för grundandet av International Association of Scientologists och en dag för firande av auditörernas dedikation. Kvalificerat överensstämmande.
- l) Scientologer engagerar sig i relativt få kollektiva ritualer men rörelsens läror står dock för en viss världsåskådning och på så sätt drar medlemmarna in i en känsla av kamratskap och gemensam identitet. Kvalificerat överensstämmande.
- m) Scientology är inte någon starkt moraliserande religion men en oro över moralisk anständighet har växt fram då konsekvensen av dess metafysiska föresatser insetts. Sedan 1981 har de moraliska förväntningarna på scientologer blivit klart uttryckta: dessa liknar de tio budorden och klargör mer direkt det långtida befattandet av reducering av ”overt” (skadliga handlingar). Det reaktiva sinnets doktrin och reinkarnationen innehåller etiska inställningar liknande buddismens. Överensstämmande.

- n) Scientology lägger stor vikt vid seriös målmedvetenhet, oavbrutet engagemang i och lojalitet mot organisationen och dess medlemmar. Överensstämmande.
- o) Scientologys lära om själavandring möter fullt klart detta kriterium. Det lagrande reaktiva sinnet motsvarar brister i thetanen och sådana brister kan reduceras genom applicering av Scientologys tekniker. Överensstämmande.
- p) Scientology har funktionärer som huvudsakligen tjänar som "biktfäder" (auditörer) av vilka några också är kaplaner med upplysande och pastorsmässiga uppgifter. Auditörer, kursledare och kaplaner (gentligen alla personalmedlemmar) söker skydda Scientology-teorin och -praktiken från förvanskning och är på detta vis väktare. Överensstämmande.
- q) Auditörer, kursledare och kaplaner avlönas. Överensstämmande.
- r) Scientology har en samling av metafysisk doktrin vilken erbjuder förklaringar på livets mening och syfte och en utstuderad teori om den mänskliga psykologin, tillsammans med en redogörelse för fysiska universums ursprung och funktion. Överensstämmande.
- s) Scientologys legitimitet finns i form av L. Ron Hubbards uppenbarelse. L. Ron Hubbards egna källor innefattar nämmandet av Orientens uråldriga visdom men påstås nästan exklusivt vara forskningsresultat. Denna blandning av traditionens åkallan, karisma och vetenskap har hittats inom andra moderna, religiösa rörelser, mest iögonfallande är Christian Science. Kvalificerat överensstämmande.
- t) Anspråk på sanningshalten i en del av Scientologys doktriner är utom räckhåll för empirisk prövning men auditeringens effektivitet påstås vara pragmatiskt bevisbar. Scientologys mål är dock beroende av tro på doktrinens metafysiska aspekter även då medlen påstås vara mottagliga för empiriska test. Kvalificerat överensstämmande.

XI.IV. EN RECENSION AV JÄMFÖRELSEN

Den föregående bedömningen av Scientology i ljuset av sannolikhetsinventariet för religion resulterar i elva punkter med överensstämmande; fem punkter med kvalificerat

överensstämmande; tre punkter utan överensstämmande; och en obestämd punkt. Det kan naturligtvis inte tas för givet att dessa religionens olika särdrag och funktioner är av likvärdig betydelse och det numerära antalet bör ej skapa en överdrivet mekanisk bedömningsbasis. En del punkter – till exempel existensen av en avlönad grupp specialister – dock vanligt inom religionen, begränsas inte till religionen och må därför anses vara av mindre vikt än andra punkter. På liknande sätt kan blidkande handlingar vanliga inom religion anses enbart vara en kvarleva av tidigare halvmagiska beroendemönster, från vilka senare uppstådda religiösa organisationer kan ha frigjorts. Medan de flesta traditionella religioner skulle motsvara det mesta av dessa sannolikheter, skulle många klart erkända samfund inte vara i överensstämmande med en del. Vi har anmärkt på detta om kväkarna avseende dyrkan och om Christian Science avseende legitimitet. Unitarian-rörelsen skulle komma att falla till föga på ett antal punkter – dyrkan, sakramental handlingar, traditionella begrepp om synd och dygd och kanske på den metafysiska undervisningens betydelse. Varken christadelphians eller kväkarna skulle kunna möta kriteriet för religiösa specialister eller dessas avlöning.

XI.V. SCIENTOLOGER UPPFATTAR SIN TRO SOM RELIGION

Användningen av det föregående inventariet bör inte skapa intrycket att de resultat som lagts fram i detta omdöme enbart beror på formella eller abstrakta resonemang. Inventariet utgör en grund på vilken empiriska belägg – det vill säga observerat beteende – kan bedömas. Många scientologer har en stark känsla för sitt eget religiösa åtagande. De upplever sin tro och sitt bruk som en religion, och många för med sig en åtagandenivå vilken överträffar den som normalt hittas bland troende inom de traditionella kyrkorna. I detta avseende betar sig många scientologer som medlemmar av kristna sekter, vilka generellt är mer intensivt hängivna sin religion än det stora flertalet troende inom de äldre, etablerade kyrkorna och samfunden. Som sociolog ser jag Scientology som ett genuint system av religiös tro och bruk, vilka uppväcker ett djupt och uppriktigt åtagande hos sina utövare.

XI.VI. NUTIDA FÖRÄNDRINGAR INOM RELIGION I KORTHET

Vi har noterat att religioner undergått en evolutionsprocess: de förändras med tiden. Det är också fallet att religionsbegreppet i sig undergår förändring. Som social produkt antar religionen mycket färg och karaktär från det samhälle i vilket den fungerar och nyare rörelser uppvisar drag som inte kan hittas inom äldre rörelser (åtminstone vid tiden för deras ursprung). Idag gör ny religionsutveckling det uppenbart att det finns ett mycket mindre intresse för en antagen objektiv realitet ”där ute” och mer intresse för den subjektiva upplevelsen och för psykologiskt välbefinnande; alltså mindre intresse för

dyrkans traditionella former och mer för mottagande av försäkran (vilket i sig är en sorts frälsning) från andra källor än den påstådda tröst som erbjuds av en avlägsen frälsargud. Vi måste därför förvänta oss att denna betoning blir mer framträdande i det inventarium vi använt som modell. Modellen uppvisar en stor andel som kvarstår inom religioner men vilken härstammar från äldre bruk. Nyare religioner – även religioner så gamla som de större protestantiska samfundet – kommer inte att stämma överens med alla dessa element: de speglar särdrag av det evolutionära stadium i vilket de uppstod. Vi måste, därför, tillåta att moderna rörelser inte kommer att stämma på alla punkter inom vår (relativt tidlösa) modell. Tas allt detta i beräkning är det uppenbart för mig att Scientology är en bona fide religion och borde behandlas som en sådan.

BRYAN RONALD WILSON

Februari 1995

BRYAN RONALD WILSON

Bryan Ronald Wilson är Reader Emeritus i sociologi vid University of Oxford. Från 1963 till 1993 var han också Fellow of All Souls College, och år 1993 valdes han till Emeritus Fellow.

I mer än 40 år har han bedrivit forskning i religiösa minoritetsrörelser i Storbritannien och utomlands (i USA, Ghana, Kenya, Belgien och Japan, bland andra ställen). I hans arbete har ingått att läsa publikationerna från dessa rörelser och så långt möjligt, umgås med deras medlemmar på deras möten, ceremonier och i deras hem. Det har även innefattat fortlöpande uppmärksamhet på, och kritisk utvärdering av verk från andra forskare.

Han har kandidatexamen i ekonomi och fil.dr vid University of London och fil.mag. vid University of Oxford. År 1984 erkände University of Oxford värdet av hans publicerade verk genom att tilldela honom graden av Doctor of Literature (den högsta akademiska graden inom humaniora). År 1992 gjorde katolska universitetet i Leuven, Belgien, honom till hedersdoktor. År 1994, valdes han till docent vid British Academy.

Vid olika tillfällen har hållit följande ytterligare utmärkelser:

Docent vid Commonwealth Fund (Harkness-stiftelsen) vid University of California, Berkeley, USA, 1957–8

Gästprofessor vid University of Ghana, 1964

Docent vid American Counsel of Learned Societies, vid University of California, Berkeley, USA, 1966–7

Forskningskonsult för Sociologi of Religion till University of Padua, Italien, 1968–72

Gästprofessor i The Japan Society, 1975

Gästprofessor, katolska universitetet i Leuven, Belgien, 1976, 1982, 1986, 1993

Snider Gästprofessor vid University of Toronto, Kanada, 1978

Gästprofessor i Sociologi of Religion och konsult för religiösa studier i Mahidol-universitetet i Bangkok, Thailand, 1980–1

Scott gästprofessor, Ormond College vid University of Melbourne, Australien, 1981

Gästprofessor vid University of Queensland, Australien 1986

Framstående gästprofessor vid University of California, Santa Barbara, Kalifornien, USA, 1987

För åren 1971–75, var han president Conférence Internationale de Sociologie Religieuse (världsomspännande organisation för ämnet), år 1991 han valdes till Hedersordförande i den här organisationen som nu döptes om till Société Internationale de Sociologie des Religions.

Ledamot för the Society for the Scientific Study of Religion (USA) 1977–79

I flera år var han europeisk biträdande redaktör för *Journal for the Scientific Study of Religion*.

I sex år, gemensam redaktör för *Annual Review of the Social Science of Religion* (Årlig översikt av samhällsvetenskaperna för religion).

Han har föreläst mycket om religiösa minoritetsrörelser i Storbritannien, Australien, Belgien, Kanada, Japan och Förenta staterna, och då och då i Tyskland, Finland, Frankrike, Nederländerna, Norge, och Sverige.

Han har kallats som expertvittne angående sekter i domstolar i Storbritannien, Nederländerna, Nya Zeeland och Sydafrika och har tillhandahållit bevis under edligt intyg för domstolarna i Australien och i Frankrike. Han har också kallats att avge skriftliga expertråd om religiösa rörelser för Parliamentary Home Affairs Committee of the House of Commons.